

PELITANIEUWS

jaargang 28 nr. 1 februari 2022 jaarlijkse bijdrage € 25,00

COLOFON

INHOUD

UITGAVE

Stichting Pelita®
Nienoord 13
1112 XE Diemen
tel. 088-3305111
www.pelita.nl
info@pelita.nl

OPLAGE
4500

Pelita Nieuws verschijnt 6 x per jaar.
Jaarlijkse bijdrage € 25,00
IBAN NL05INGB0000515000

EINDREDACTIE
Rocky Tuhuteru

REDACTEUREN
Dick Rozing en Kees Schepel

ONTWERP/OPMAAK
Argante Argante, Arnhem

DRUK
Damen Drukkers, Werkendam

GRAFISCHE BEGELEIDING
Printing Matters, Amsterdam

ISSN
1835-7835

© copyright
Stichting Pelita®, Diemen

Overname van artikelen slechts
met toestemming van de redactie
en met bronvermelding.

**04 / ONTMOETING IN
MUSEUM SOPHIAHOF**
YVONNE KEULS
GEDRAGEN OP DE WIND

07 / WIETEKES WERELD

08 / MET IMMERZEEL OP ONDERZOEK

09 / HET ONDERZOEK
ONAFHANKELIJKHEID, DEKOLO-
NISATIE, GEWELD EN OORLOG
IN INDONESIË 1945-1950

09 / CONTACTPUNT
DEKOLONISATIEONDERZOEK

10 / IK ZORG MET LIEFDE EN PLEZIER
OVER MANTELZORG, MOLUKS
ZIJN EN KUNST

11 / OUDERS UIT INDIË (6)
VANESSA UMBOH

12 / STICHTING PELITA
75 JAAR JONG

**14 / PELAUW-KARIU:
ADAT VERSUS STAATSRECHT?**
BEKEKEN DOOR HABIB

15 / OORLOGSMOBILSATIEKRUIS
VOOR NONO ANTHONIO

16 / VRIJWILLIGERS VERHALEN
ERNST-JAN & SONJA DE LEAU

17 / WE WILLEN WETEN WIE JE BENT
WOONZORGCENTRUM
WZH DE STRIJP

18 / INDISCHE BUURTEN
LELYSTAD (38)

19 / MALEISE & INDISCHE
LEENWOORDEN (4)

20 / ONS LAND – DEKOLONISATIE,
GENERATIES EN VERHALEN

20 / WOII-LEXICON
VOOR DE ZORG

21 / HALIN-VEILING (60)

22 / BOEKENHOEK

23 / ACTIVITEITEN IN
TIJDEN NA CORONA

24 / PELITANIEUWS PRIJSPUZZELS (18)

OMSLAG
Yvonne Keuls,
Museum Sophiahof, Den Haag,
januari 2022
foto: Elles Tuhusula

Henriette van Raalte-Geel , Noes Ririhena en zijn dochter Etje, Rocky Tuhuteru en interviewer Wim Manuhutu.(foto Alies Boenders)

Het onderzoek *Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950* wordt gemakshalve het 'Dekolonisatieonderzoek' genoemd. Er was volgens de onderzoekers sprake van structureel excessief geweld en politiek Den Haag was ervan op de hoogte maar hulde zich in stilzwijgen. We worden door uitkomsten van dit onderzoek hard geconfronteerd met het onverwerkt koloniaal verleden van Nederland. Bijzonder zijn de excuses die het kabinet bij monde van premier Rutte heeft gemaakt aan de betrokkenen, getroffen en hun nazaten in Nederland. Pelita gaat het door hem voorgestelde maatschappelijke debat namens onze doelgroepen volop voeren. Op pagina 9 vindt u een kort overzicht van de resultaten en de reactie daarop van premier Rutte.

Op 12 februari jl. is Pelita van start gegaan met het begeleidingsprogramma Impact Dekolonisatieonderzoek, met een live streamprogramma vanuit Museum Sophiahof. Het is een nazorgprogramma waarin we samenwerken met het Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld van het ARQ Nationaal Psychotraumacentrum en het Nederlands Veteraneninstituut. Verder vormen we daarin op deelgebieden een tandem met bijvoorbeeld Museum Sophiahof of met de Landelijke Stichting Molukse Ouderen (LSMO). Met de begeleidingsprogramma's willen we een luisterend oor zijn of doorverwijzer voor al diegenen die over de uitkomsten van het dekolonisatieonderzoek willen praten. De komende maanden vinden er bijeenkomsten plaats in verschillende delen van Nederland.

Ook is er een contactpunt ingericht dat bereikbaar is tijdens kantooruren op het telefoonnummer 088-3305111 en digitaal via contactpunt@pelita.nl.

In deze Pelita Nieuws schetst Bert Immerzeel hoe woordgebruik en terminologie van invloed kunnen zijn op de wijze waarop we naar de collectieve historie van het Koninkrijk der Nederlanden kijken. Bert gaat dieper in op de ontstane commotie over het al dan niet gebruiken van de term Bersiap over de periode van geweld vlak na de Japanse bezetting van Nederlands-Indië.

Ook in de vormgeving van onze stichting laten we zien dat Stichting Pelita dit jaar 75 jaar bestaat en we gaan daarom in onze speciale programma's en activiteiten aandacht geven aan het werk voor onze cliënten nu en in de toekomst. Op 20 januari jl. zijn we in Museum Sophiahof in Den Haag van start gegaan met een livestreamprogramma dat werd gepresenteerd door televisiemaker Hans Goedkoop. Pelita Nieuws bevat een impressie van die start. Te gast waren vrijwilligers, cliënten en twee leden van het Comité van Aanbeveling van Stichting Pelita: de schrijvers Reggie Baay en Yvonne Keuls. Zij lasen een persoonlijke column voor en Yvonne Keuls sleepte zelfs een cameraploeg van het televisieprogramma *Matthijs Draait Door* naar Museum Sophiahof! Fotograaf Elles Tuhusula maakte een beeldcompilatie van deze bijzondere middag in Den Haag. Met Yvonne Keuls spraken we vlak daarna uitgebreid over haar persoonlijke verleden in Nederlands-Indië. Kees Schepel en Dick Rozing tekenden dit op en u leest het exclusieve gesprek in deze Pelita Nieuws.

Comité van aanbeveling:

Reggie Baay
Marion Bloem
Adriaan van Dis
Wieteke van Dort
Boudewijn de Groot
Ernst Jansz
Yvonne Keuls
Frans Leidelmeijer
Wouter Muller
Willem Nijholt
Winnie Sorgdrager
Hans Wijers

ONTMOETING IN MUSEUM SOPHIAHOF

INTERVIEW MET YVONNE KEULS
door Dick Rozing en Kees Schepel

GEDRAGEN OP DE WIND

foto: Elles Tuhusula

Op 17 december jongstleden werd Yvonne Keuls negentig jaar. Vlak voor haar verjaardag verscheen haar 98e boek *Gemmetje Victoria*. Er is geen sprake van afbouw, integendeel. Hoewel maar net hersteld van ziekte is zij in de week naar zaterdag 22 januari volop in touw. Die zaterdag zal zij de hoofdpersoon zijn in *Forever Young*, het onderdeel van televisieprogramma *Matthijs Gaat Door* waarin onze oudere helden worden geëerd. Op woensdag geeft zij een lezing, op donderdag tijdens de aftrap van het jubileumjaar van Stichting Pelita leest zij live vanuit Museum Sophiahof een verhaal voor over haar jeugd, haar moeder, haar geboortehuis met de witte stenen muur. Die dag wordt zij al op de voet gevolgd door een cameraploeg van *Matthijs Gaat Door*. En op vrijdag spreken wij haar, als lid van het Comité van Aanbeveling van de Stichting Pelita, in de bibliotheek van Museum Sophiahof.

Mevrouw mijn moeder

Ik heb over mijn moeder geschreven in *Mevrouw mijn moeder* (1999). Het heeft na haar dood tien jaar geduurd, maar ik wist dat ik over haar zou schrijven. In mijn achterhoofd was ik al bezig met haar. Ik ben teruggegaan naar Indonesië, naar het weeshuis van de zusters Ursulinen in Salatiga, waar zij als meisje tot haar acht-

tiende gezeten heeft. Haar moeder was een Javaanse die aan cholera stierf toen ze 22 was. Haar vader, een Nederlander, was architect. Hij was verantwoordelijk voor de verbouwing van de Kraton van Djokja, die nodig was omdat het zo enorm lekte. Deze man had drie dochters bij die jonge Javaanse vrouw. Maar hij heeft zich niet bekommerd om die kinderen en ze naar het weeshuis gebracht. In dat weeshuis gold dat meisjes, en al helemaal donkere meisjes, niet hoefden te leren lezen en schrijven.

Maar mijn moeder was een heel slim meisje. Ik heb daar onderzoek gedaan, om te begrijpen waarom mijn moeder geworden is zoals ze was. Voor haar waren (donkere) meisjes niks waard. Zij had immers meegemaakt dat die niet voor adoptie werden opgehaald in dat weeshuis. Zij bleven tot hun 18e jaar daar zitten. Jongens, ook Javaanse jongens, werden wel weggehaald, want dat werden goedkope klerken. Dat was gewoon een vorm van slavernij. Mijn moeder voelde zich dus ook niks waard. Je wacht tot je achttien bent, en dan mag je weg.

Toen het voor haar zo ver was liep zij naar de overkant. Daar was een apotheek. De apothekersvrouw liet haar binnen. Ze vond haar een mooi en leuk meisje. Ze leerde mijn moeder het werk in de apotheek en

Grootmoeder Siti Aminah (1873-1895)
een week voor haar overlijden aan cholera.

toch ook een beetje schrijven. De apothekeres heeft haar in een kosthuis ondergebracht, en daar kwam ze mijn vader tegen, een Joodse jongen uit Nederland. Hij had in Nederland de opleiding tot ingenieur gedaan. Hij wilde weg uit Nederland, en werd aangenomen bij de Topografische Dienst in Batavia. Het was de bedoeling dat hij opgeleid zou worden tot directeur. Ze lieten hem alle rangen doorlopen. Hij begon als landmeter, werd geplaatst in Salatiga in de bergen, en werd ondergebracht in hetzelfde kosthuis. Daar kwam hij een prachtig meisje tegen, mijn moeder. Ze zijn na 2 jaar getrouwd. Hij was 25 en zij 20.

Ik was er in de jaren 80. Het kosthuis was er niet meer, maar het weeshuis wel. Het leek een soort gevangenis met hele hoge kleine ramen met een binnenplaats die ook ommuurd was.

Mijn moeder heeft haar naam gekregen van een van die zusters, Hendriks. De familienaam van haar vader mocht zij niet dragen. Het kan ook zijn dat haar vader dat niet wilde, want haar moeder was natuurlijk een njai. Haar zusjes hebben dan ook andere achternamen, gekregen van andere zusters. Mijn moeder wist wel de echte

Johanna, later Jopi, de moeder van Yvonne Keuls in Padang, circa 1917.

naam van haar vader. Hij heeft nooit naar hen omgezien. Als hij tenminste voor hen betaald zou hebben, dan hadden die zusjes een heel ander leven gehad.

Ik heb tien jaar nodig gehad om te achterhalen hoe het leven van mijn moeder was, om het te kunnen begrijpen en een plaats te kunnen geven. Vooral uitzoeken waarom zij mijn zus en mij op een derde plan had gezet. Ze hield van ons, maar wij deden er niet toe. Omdat zij er ook niet toe deed. Maar haar zonen, die moesten ingenieur worden, en generaal, en ze zijn het nog geworden ook. Daar was ze trots op. Mijn jongste broer heeft overigens veel meer dan ik een Javaans uiterlijk. Ik lijk veel meer op mijn vader.

De vader van Eric Schneider, de acteur, was onze rector op het Grotius Lyceum. Hij wist hoe het bij ons thuis was. Hij vond dat ik verder moest leren, en wilde mee naar mijn moeder. Hij kwam om mijn moeder uit te leggen dat ik naar de toneelschool wilde. Maar mijn moeder, een vrouwtje, van 1 meter 50 hoog, zei: "Meneer Schneider, ik weet precies wat mijn kinderen moeten gaan worden. Mijn dochters worden onderwijzeres en mijn zonen gaan het leger in. Want kinderen zijn er altijd geweest en oorlogen ook, dan hebben ze altijd hun broodje. Dag meneer Schneider!" En hij kon zo vertrekken. Dat is mijn moeder! Het was een tijd dat je deed wat je moeder zei. Daarom ben ik ook gaan schrijven. Ik was toch een slim kind en heb mijn eigen weg gezocht.

Van Indisch kind tot Haagse dame

In 1938 zijn we als gezin naar Nederland gekomen. Mijn vader had in Indië tbc

opgelopen. Eerst zijn we daar naar de bergen gegaan, maar dat hielp niet. Toen kreeg hij ziekteverlof om naar een sanatorium in Zwitserland te gaan. Maar dat vond moeder niks en hij vond dat hij haar niet alleen met ons achter kon laten en we bleven dus in Den Haag, in een pension op het Frederik Hendrikplein.

Mijn zus ging naar de Academie voor Beeldende Kunsten, mijn broer ging studeren en mijn twee jaar oudere broertje ging naar het Grotius Lyceum. Ik was nog het knechtje van mijn moeder. Ze stuurde me eropuit om verslag te doen van wat er gebeurde in de straten die zij niet kon zien vanuit huis. Het was een heel ander leven voor mij. Allemaal winkeltjes, terwijl wij in een groot koloniaal huis in Salemba [wijk in Batavia] woonden, met een erf eromheen, waar ik niet van af kwam. Hier in Nederland ging ik voor het eerst naar school. Ik was heel slim en dat was mijn geluk. Ik mocht klassen overslaan. Ik kwam op school en was het enige donkere kind. Ze liepen achter mij aan en dan zongen ze: "Zwart zijn de meisjes van Batavia." Ik voelde me helemaal niet zwart. Ik voelde me een outcast. Ik vond dat heel gek. Al snel brak hier de oorlog uit. Mijn vader was joods. Hij heeft ondergedoken gezeten in een soort luchtkoker tussen ons huis en dat van de burens. Mijn vader is bij de grote razzia in Den Haag, op 21 november 1944 opgepakt, op de eerste dag dat het sneeuwde. Daarom werd die razzia 'Operatie Sneeuwvlok' genoemd. Er zijn tienduizenden mannen opgepakt, en de Joden waren 'bijvangst'. Daar heb ik een heel boek over geschreven: *Koningin van de nacht*, want mijn vader hield erg van die Zauberflöte. Ik was twaalf toen hij uit huis werd gehaald en heb het voor mijn ogen zien gebeuren. Hij gaf me iets mee, in een zin. Hij zei: "Denk eraan, wees aimabel". Ik wist helemaal niet wat dat betekende. Veel later ben ik dat gaan opzoeken. Ik heb het aan leraar Frans de heer Gerritsen gevraagd. Die zei me: "Weet je wat aimabel betekent?" Ik zei: 'Ja, dat je aardig moet zijn'. "Nee", zei meneer Gerritsen, "het betekent veel meer. Het betekent dat de mensen van JOU moeten houden en dat jij daar iets voor moet doen. Zo ver gaat het. Zorg dat de mensen van jou houden."

Overigens, mijn vader kreeg in de vrachtauto waarmee hij werd afgevoerd longbloedingen, en toen hebben ze hem eruit gegooid. Hij is terug naar huis gelopen. Twee dagen later heeft hij twee buisjes slaappillen genomen, tweemaal twintig

tabletten sonoril. Wij vonden hem. Hij wist dat hij ging sterven en wilde ons niet belasten, ook geen extra te voeden mond zijn.

Ik voel mij pas sinds mijn 45e jaar een Indisch kind. Ik heb ook een boek geschreven *Van Indisch kind tot Haagse dame*. Toen ik in 2012 de Cultuurprijs van de stad Den Haag kreeg, moest ik bedanken en heb ik gezegd: "Ik sta hier nou als Haagse dame, maar ik was een Indisch kind". Ik heb die overgang gemaakt en heb ontdekt dat ik dat nooit kwijt zal raken. Nooit. Mijn moeder heeft me ook nooit Yvonne genoemd. Daar was ze het helemaal niet mee eens. Ze zei: "Zo heet ze niet." Terwijl mijn vader zei: "Ik heb haar aangegeven als Yvonne." Maar mijn moeder zei: "Nee, ik noem haar Angin." Angin is wind, maar het is ook gerucht. Het leuke van Maleis is dat de betekenis verandert naar gelang het publiek of de omgeving verandert. Angin is wind, maar ook gerucht, en verhaal zoals in kabar angin; verhaal dat op de wind wordt gedragen. Dat vind ik prachtig. Toen ik de Cultuurprijs kreeg heeft het Letterkundig Museum [nu Literatuurmuseum] een schrijversprentenboek gemaakt. De titel van het schrijversprentenboek was *Gedragen op de wind*. Daar was ik zeer ontroerd door.

Mijn moeder is 96 geworden. Ze heeft nooit geweten wat ik allemaal gedaan heb. Ten eerste las ze niet. Ze wist wel wanneer een stuk van mij op televisie kwam. Dan

Het standbeeld van de Indische Tantes gemaakt door de Haagse kunstenaar Loek Bos. Het in 2013 onthulde beeld staat op het Frederik Hendrikplein in het Haagse Statenviertel. De linker vrouw is de moeder van Yvonne.

keek ze, en zag ze vooral dat Ellen Vogel (de vermaarde Nederlandse actrice) zo'n grote hoed op had.

Hella Haasse kwam elke week bij mijn moeder. Daar heb ik vier jaar geleden een boek over geschreven, *Zoals ik jou ken, ken jij mij*. Dat gaat over Hella en mij en mijn oudste zus, die dezelfde leeftijd als Hella had. Ze zaten samen op de CAS (de Carpentier Alting Stichting, school in Batavia). Toen de ouders van Hella er achter kwamen dat mijn moeder een half-Javaanse vrouw was, mocht Hella niet meer bij ons thuis komen. Toen Hella naar Nederland kwam en hoorde dat mijn moeder hier ook was, heeft ze contact met mij gezocht. We zijn 45 jaar bevriend gebleven. Zij had zo'n behoefte aan contact met mijn moeder, want zij was voor haar het oude Indië.

Zwijgen

Mijn man Rob heeft de oorlog in Indië meegemaakt. Maar hij is van het bekende 'achter je laten'. Rob was 19 toen hij na de oorlog met zijn tweelingbroer in Nederland kwam. Ze hadden niet meer dan lagere school. Ze moesten direct aan de slag. Ze woonden bij hun tante, want hun ouders waren in Indië achter gebleven. Ze kregen een brief dat zij voor hun 21e hun middelbare schooldiploma konden halen. Ze zijn naar de overbruggings-hbs gegaan, hebben zich in twee jaar tijd rot gewerkt en de hbs gehaald. Rob wilde de wereld zien. Hij is stuurman geworden en ging vijf jaar varen, zo hoefde hij niet in militaire dienst, want met oorlog wilde hij niets te maken hebben. Na zijn vaartijd ging Rob economie studeren in Rotterdam met een baan ernaast. Ik hoorde hem nooit over de oorlog, maar vond dat heel gewoon, want ik sprak ook nooit over de oorlog. Daar gaan we ons niet mee bemoeien. Maar toen gebeurde er iets met zijn tweelingbroer Hans. Die was gynaecoloog geworden in Amerika en had getekend voor het Amerikaanse leger, zodat alles voor hem werd betaald. Hij dacht "Ik ga als gynaecoloog toch het leger niet in." Maar daar was opeens de Vietnamoorlog en de legerleiding maakte Hans commandant van de medische sector. Hij werd daar in een helikopter gezet en moest jongens met een kogel in hun hoofd direct opereren aan hun hersens in dat toestel. Dat ging helemaal mis met hem en hij heeft zich door zijn hoofd geschoten, want die hele oorlog kwam terug. Die jongens hadden hetzelfde meegemaakt en Rob zei niks; ik begreep er niks van, maar wist wel dat dat niet goed was, dat zwijgen.

Kleindochter Babiche Keuls omhelst opa Rob tijdens de Nationale Indiëherdenking in Den Haag. (foto: Roel Wijnants)

We hebben tickets gekocht en zijn in Indonesië naar alle kampen gegaan waar hij en zijn broers hadden gezeten. Ik heb hem geprest om alles te vertellen wat hij heeft meegemaakt. We zijn in strafkamp Ngawi geweest, waar zijn oudere broer is gemarteld in aanwezigheid van zoveel anderen die daar hun leven lang last van hebben gehouden. Ik snap niet hoe je dat weg kunt drukken! Ik denk niet dat ik dat had gekund. Er komen nog steeds zaken boven water.

In 2013 heeft onze kleindochter op 15 augustus bij de Indië-herdenking in Den Haag een voordracht gehouden. Zij zat op het Vrijzinnig-Christelijk Lyceum en haar coach Myrna Njiokiktjien vroeg haar: "Jij hebt toch een opa die in al die kampen heeft gezeten?" "Oh ja", zei Babiche, "ik heb zo'n leuke opa." Haar coach zei dat ze wel moest doorvragen. Babiche kwam eerst bij mij, maar ik zei 'Ik bemoei me er niet mee', maar gaf wel het advies: "Je bouwt het verhaal op, maar je boort er doorheen, want als je dat niet doet heeft het geen zin, je bent straks bij een herdenking." Ik weet nog heel goed dat Rob en ik daar zaten, en geen flauw idee hadden van wat er ging komen. Babiche begon met: "Ik heb een leuke opa. Hij heet Rob Keuls en is in 1928 geboren in Batavia. Met mijn opa kon je nog eens lachen. En als ik hem vroeg over de oorlog dan kwamen de leuke verhalen, maar ik moest doorvragen...en dat heb ik gedaan en andere verhalen kwamen naar boven, over zijn broer die ze hadden gemarteld...". Het heeft een heleboel mensen aan het denken gezet.

Wrok

Ik zie om me heen wel dat mensen een wrok blijven koesteren ten opzichte van hun ouders, of een ouder. Ik wilde dat niet. Ik ga niet mijn leven laten verzieken door wrok tegen een vrouw die al dood is, mijn moeder, die zich ook niet kan verdedigen en die mij niet kan vertellen hoe dat zo gekomen is. En dus heb ik mij in dat 'hoe' verdiept, en daar ben ik alleen maar beter van geworden. Ik ben er door gegroeid. Ik heb ook ontzettend veel aan het verhaal *De Njai* van Reggie Baay gehad.

Ik zie het wel gebeuren. Kinderen die zich in zekere zin buitengesloten voelen. Ze voelen dat er iets met hun vader of moeder aan de hand is, maar worden niet 'toegelaten'. Kinderen voelen dat er iets is, ook al wordt dat niet besproken. Ik denk dat Pelita dat niet altijd heeft opgepakt, en dat daar nog steeds een taak ligt. Help mensen in hun zoektocht, maar wijs ze ook op de mogelijkheid van psychische begeleiding.

Als je viert dat je 75 jaar bestaat – dat is geweldig, dat mag je vieren – , maar dan moet je ook stilstaan bij wat je nu verder zou moeten doen. Het gesprek tussen de generaties heeft zin. Ik heb aan den lijve ondervonden wat het betekent als je dingen uitzoekt. En tot de 'kinderen', die voor een groot deel ook al pensioengerechtigd zijn of hard op weg daarheen: onderzoek het (oorlogs)verleden van je ouders. Onderzoek of je een vorm van wrok hebt opgebouwd, omdat je door je ouders te weinig in hun oorlogsverleden bent betrokken. En probeer ze te begrijpen. ●

foto: Hanneke Linthout

WIETEKES WERELD

KNIKKERS

Toen onze oudste zoon Bas 7 jaar was spaarde hij knikkers. Op trips zonder kinderen keken Theo en ik altijd uit naar bijzondere knikkers in België, Frankrijk, Engeland of ergens anders. Het is zo leuk dat knikkers niet overal hetzelfde zijn. Ik ben zelf ook altijd dol geweest op knikkers. Zelfs zo, dat ik liever niet meespeelde op het schoolplein uit angst dat ik een mooie knikker zou verliezen. Onze kinderjuf in Soerabaja had ook fraaie knikkerzakken genaaid voor mijn broertje Theo en mij.

Mijn oma Soesman vertelde wel eens hoe ze vroeger knikkerden. Dat spel versilde van de manier waarop er nu geknikkerd wordt. En, nou komt het sterke verhaal, mijn oma kon zo hard een knikker wegschieten dat de geraakte knikker barstte! Waddoeh geweldig! Wie heeft er nou zo'n oma? Bas had dus altijd prachtige knikkers die mede door ons verzameld waren. Maar in de jaren van knikkerkoorts raakte ik er zelf ook door bevangen. En toen Bas al lang van de middelbare school af was spaarde ik nu zelf knikkers. Het bijzondere vond ik dat knikkers in de Hema toch anders waren dan knikkers bij Karstadt in Düsseldorf. Ik had inmiddels al een hele knikkerverzameling.

Op een goede dag in Parijs kreeg ik van Theo een paar knikkers in een deftig zakje. Ik was stomverbaasd. 'Het lijkt wel halfedelsteen!' riep ik. 'Dat zijn ze ook,' was zijn antwoord. 'Die blauwe is het duurst.

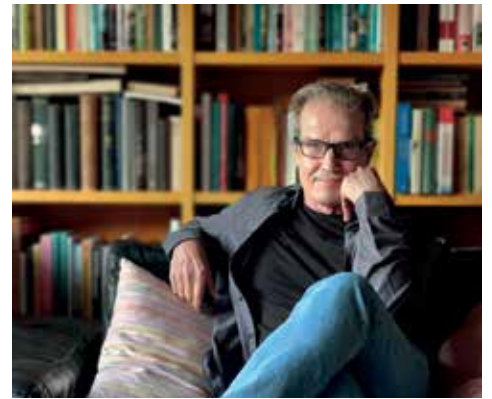
Het is turquoise, omgerekend honderd gulden! Ik vond dat je verzameling een beetje 'geüpgraded' moest worden.' Dolblij was ik er mee. Thuis in de letterbak vol knikkers, kregen de halfedelsteenknikkers een ereplaats. De volgende keer dat we in Parijs waren wilde ik de winkel zien. Ik kon de naam niet meer terug vinden op het Internet, maar het was een spannende winkel waar allerlei soorten bollen van halfedelsteen uitgesteld lagen. Van de kleinste knikkers tot grote bollen van 20 cm doorsnee. In prachtige kleuren. Later wist ik de namen van de halfedelstenen zelf ook: rozenkwarts, zachtgroene aventurijn, donkergroene smaragd, pauwblauwe labradoriet, donkerblauwe lapis lazuli, lila amethyst, gele en oranje opalen en die mooie grijze kwarts met een regenboog glans er op

Op de Tong Tong Fair, voorheen Pasar Malam Besar, stonden diverse kramen met halfedelstenen. Het meest heb ik aangeschaft bij De Coelestien. Liesbeth, een leuke blonde dame, beheerde de stand met haar man, ik heb ze alweer niet terug kunnen vinden op het Internet. Wel zag ik dat een 'Coelestien' een heel speciale steen was in die wereld. Bij een andere kraam op de Tong Tong Fair zag ik op een gegeven moment grote kristallen bollen. Van wel 20 cm doorsnee. Die moest ik natuurlijk ook hebben, al waren ze prijzig. 'Ze komen niet zo uit de grond hoor mevrouw,' zei de standhouder bij de ingang van de Tong

Tong Fair. 'Dit wordt synthetisch geperst.' 'Het is toch wel kristal?' 'Ja zeker is het kristal.' Ik was er blij mee, ik had al twee van die grote bollen: chalcedoon en onyx. De kristallen bol ging er naast op de vensterbank.

Tot ik op een zondagochtend wakker werd en Theo bij de schouder pakte: 'Ik ruik brand, schat.' Theo was zo goed om in pyjama naar beneden te gaan om rond te kijken. Hij was snel weer boven. 'Niets aan de hand hoor, ga maar weer slapen, of lezen.' Ik was opgelucht, maar een kwartier later rook ik weer een brandlucht. Toen was het mijn beurt om naar beneden te gaan. Inderdaad, niets te zien. De tuindeur open gedaan of het van de burens kwam, nee, ook niets. Binnen de speurtocht voortgezet. En ja! Opeens rook ik waar het vandaan kwam. Van de vensterbank! Een schroeielucht, absoluut. Ik zag meteen de grote schroeiplek in het witte overgordijn. Jeetje, de zon viel in de kristallen bol die tegen het gordijn aanstond. De bol functioneerde als vergrootglas en had het gordijn zwart geschroeid. Gelukkig geen vlammen! Snel verwijderde ik de kristallen bol en de twee andere halfedelstenen en ging snel naar boven om Theo te vertellen wat er aan de hand was. 'Gelukkig dat je het rook, Wiet, dat had brand kunnen worden!' Er moest een hele baan van het witte gordijn afgeknipt worden, niet erg, die gordijnen werden toch nooit dicht gedaan en we lieten beide gordijnen meteen stomen.

MET IMMERZEEL OP ONDERZOEK

DE VORIGE TREIN

Het gebruik van het woord *bersiap* staat ter discussie. Bert Immerzeel graaft in zijn geheugen, en komt uit in... Utrecht.

Jaren geleden reisde ik met de trein via Utrecht Centraal. Het was een doordeweekse, wat druilerige dag en er waren vertragingen. Toen ik met de roltrap afdaalde naar het spoor, zag ik al hoe laat het was. Er stond weliswaar een trein te wachten, maar naar het leek niet op mij. De deuren stonden open, maar er kon eigenlijk niemand meer bij. Alle sta- en zitplaatsen waren vol, en de balkons puilden uit van de passagiers. Met wat duwwerk en veel verontschuldigheden wurmde ik me toch naar binnen.

Daar stonden we dan allen te wachten op, ja, wat? De officiële tijden klopten sowieso niet, dus we mochten slechts hopen op een spoedig vertrek. Gesproken werd er nauwelijks. De meeste passagiers zaten op hun telefoon te kijken of staarden peinzend naar het plafond of naar hun voeten. Iedere minuut kwam wel weer een nieuwe passagier bijna rennend van de roltrap om te moeten merken dat al die haast voor niets was.

En ja, hoor! Daar kwam er weer een: een jonge vent die toch zo brutaal was dat hij zich naar binnen moest dringen. Een bijna onmogelijke opgave, maar het zou hem lukken. Toen hij binnen was, leek hij zich te bedenken: 'Is dit de vorige trein?', vroeg hij aan de wachtenden om hen heen. Een stilte was het antwoord. 'De vorige trein?' Wat is dat? De volgende trein was het vrijwel zeker, maar de vorige?

Vijf minuten later vertrokken we dan eindelijk. De hele reis, die voor mij een half uur duurde, bleef ik kauwen op die ene vraag: wat is de vorige, en wat de volgende? En zag die vraag in verband met alles wat ik op dat moment belangrijk vond, maar vooral met mijn eigen leven. En kwam er niet goed uit.

Inmiddels schrijven we 2022, een jaar waarin de geschiedenis van Indië/Indonesië ruime aandacht zal krijgen. In februari zijn de eerste resultaten openbaar gemaakt van het nationaal onderzoek naar de periode 1945-1950, en opende het Rijksmuseum de deuren voor de tentoonstelling *Revolusi*. Als voorafje bij deze laatste gebeurtenis werd in de media al druk gediscussieerd over de vraag of het woord *bersiap* mag worden gebruikt. Gastcurator Bonnie Triyana vindt van niet: het begrip zou etnocentrisch zijn, en racistisch. Verder zou de aandacht voor de Indo- en Chinese slachtoffers het zicht ontnemen op het feit dat er ook Indonesische slachtoffers waren.

Ik heb moeite met zijn redenering. Taal is altijd in beweging. Nieuwe woorden worden gelukkig niet gelegd langs de meetlat

van het politiek correcte, al was het alleen al omdat hun betekenis later weer kan veranderen. In dit geval: *bersiap* is een Indonesisch woord, gebruikt door de nationalistenvóór de oorlog. 'Bereid je voor op de onafhankelijkheid', leek het te willen zeggen. Nog geen tien jaar later schalde het *bersiap* door de straten en werd het door de slachtoffers geassocieerd met moord- en lynchpartijen. De Indonesiërs kennen het woord niet, zegt Triyana nu. Kan zijn, maar bewust of onbewust hebben ze het dan vergeten.

En, zegt Triyana, door de nadruk te leggen op het slachtofferschap in 1945-1946 wordt voorbijgegaan aan het feit dat de Europeanen zich in vooroorlogse jaren veel schuldig maakten aan racisme. Misschien, maar de Europeanen bevonden zich in 1945-1946 in de rol van slachtoffer. Het woord *bersiap* wordt echter slechts gebruikt voor die periode. Er is geen misverstand op dit punt. Als we het over de *bersiap* hebben, dan weet iedereen waarover we spreken. Als we zouden kunnen kiezen zouden we, beter dan in het Nederlands het begrip *bersiap* te verwijderen, het weer kunnen toevoegen aan het Indonesisch. Lijkt me leerzamer.

Triyana wil wél het begrip *bersiap* verwijderen uit een Nederlandse tentoonstelling, maar komt, anders dan 'geweldsuitingen', niet met een goed alternatief. Als *bersiap* en *Bersiap*-periode niet meer mogen, wat dan wél?

De Britse periode? Niet goed bruikbaar, want Indië viel officieel onder Geallieerd gezag, en da's niet hetzelfde. Plus, in grote delen van de archipel hadden de Indonesiërs het gezag al in handen. Verwarrend.

Merdeka-periode? En misschien meteen maar er achteraan rampok(an)periode en bamboe roentjingperiode? Bij merdeka wordt misbruik gemaakt van het mooie begrip dat het vrijheidsstreven van de Indonesiërs zo treffend uitdrukt. Rampok en bamboe roentjing leggen nog meer de nadruk op de Indonesiërs als daders. Het zijn woorden die de Indonesiërs misschien beter kennen, maar verder geen oplossing bieden voor de bezwaren van Triyana.

Vóór het zover komt dat *bersiap* hetzelfde lot ondergaat als slaaf en blanke, kunnen we het voorlopig beter bij het oude laten en ons geen misverstanden laten aanpraten. Inmiddels zijn 75 jaar verstreken. De vorige trein rijdt niet meer.

Voor mocht u willen reageren op dit artikel, stuur dan een e-mail naar: bert.immerzeel@gmail.com

HET ONDERZOEK ONAFHANKELIJKHEID, DEKOLONISATIE, GEWELD EN OORLOG IN INDONESIË 1945-1950

Op 17 februari werden de resultaten gepresenteerd van het gezamenlijk onderzoeksprogramma van KITLV (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde), NIMH (Nederlands Instituut voor Militaire Historie) en NIOD (Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies), *Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië 1945-1950*.

Het onderzoek richtte zich primair op het gebruik van extreem en wijdverbreid geweld door de Nederlandse krijgsmacht tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, en de gevolgen daarvan. Uit het onderzoek blijkt dat extreem geweld van de kant van de Nederlandse krijgsmacht niet alleen wijdverbreid was, maar vaak ook bewust werd ingezet. Dit werd op alle niveaus – politiek, militair en justitieel – getolereerd. De autoriteiten hebben dat geweld gedoogd, bevorderd, verhuld en niet of nauwelijks bestraft. De strijd moest gewonnen worden, en men was bereid alles aan dit doel ondergeschikt te maken. Daarbij werden nadrukkelijk ook toen geldende ethische grenzen overschreden.

De Nederlandse krijgsmacht was als *instituut* verantwoordelijk voor het toegepaste geweld, inclusief het extreme geweld, concluderen de onderzoekers. Zij opereerde echter in nauwe samenspraak met en onder verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering. Politici in Nederland, gesteund door hun aanhang, gaven weinig aandacht aan het extreme geweld en namen er in feite ook geen verantwoordelijkheid voor.

Slachtoffers

Er wordt geschat dat er aan Indonesische kant (militairen en burgers) zeker 100.000 mensen zijn omgekomen. Overigens laten demografische berekeningen over deze jaren een oversterfte onder de Indonesische bevolking zien die in de miljoenen loopt. Aan Nederlandse zijde kwamen ruim 5.000 militairen om, waaronder een aanzienlijk deel Indonesiërs in Nederlandse dienst. Wat burgerslachtoffers betreft blijkt dat

het aantal (Indo-)Europeanen, Molukkers, Menadonezen, Timorezen en andere Indonesiërs aan Nederlandse zijde dat omkwam in de Bersiap-periode tot aan maart 1946 bijna 6.000 bedraagt. Dit concluderen de onderzoekers op basis van de bronnen die in het kader van dit onderzoek nauwkeurig opnieuw zijn onderzocht. Eerdere schattingen van 20.000 of zelfs 30.000 kunnen naar aanleiding van dit onderzoek niet worden ondersteund.

Excuses

Premier Rutte reageerde namens de Nederlandse regering al meteen na de presentatie van het onderzoek. Hij zei dat de verantwoordelijkheid voor deze ‘zwarte bladzijde’ niet bij individuele militairen ligt, ‘die slecht voorbereid op een onmogelijke missie werden gestuurd’. Hij wees de instanties aan die het institutionele geweld mogelijk maakten: de Nederlandse regering, het parlement, de krijgsmacht en de juridische macht. Hij sprak van een collectief falen. ‘De heersende cultuur was er een van weggijken, afschuiven en een misplaatst koloniaal superioriteitsgevoel. Dat is, zelfs na zoveel jaren, een pijnlijke constatering.’

‘Voor het stelselmatige en wijdverbreide extreme geweld van Nederlandse zijde in die jaren en het consequent weggijken door vorige kabinetten, maak ik vandaag namens de Nederlandse regering diepe excuses aan de bevolking van Indonesië.

Vandaag moeten we bovendien constateren dat excuses van het kabinet op hun plaats zijn aan iedereen in ons land die met de gevolgen van de koloniale oorlog in Indonesië heeft moeten leven, vaak tot de dag van vandaag. En dat omvat alle groepen, inclusief de veteranen die zich destijds als goed militair hebben gedragen.’ ‘In ons land zijn ruim twee miljoen mensen op de een of andere manier verbonden met de geschiedenis die dit onder-

Nederlandse- en Indonesische militairen opgesteld bij de demarcatielijn, Loemadjang, Java, februari 1948. (bron: H. Hakens, NIMH)

zoek beschrijft. Voor sommigen geldt dat heel direct. Voor de Indiëveteranen. Voor de Nederlandse repatrianten en Indische Nederlanders, die naar ons land kwamen met de afschuwelijke herinneringen aan de Japanse bezetting en de periode die bij ons bekend staat als Bersiap nog vers in het geheugen. En natuurlijk ook voor de eerste generatie Molukkers die in 1951 voet aan wal zette in ons land. Veel mensen zijn via familiebanden verbonden met de Nederlands-Indonesische geschiedenis, ook ikzelf. Die tweede en volgende generaties zijn opgegroeid met de Indische verhalen, herinneringen en vaak ook de pijn en het verdriet van hun ouders en grootouders. En die moeilijke geschiedenis komt vandaag ineens weer heel dichtbij.’

CONTACTPUNT DEKOLONISATIE- ONDERZOEK

We kunnen ons voorstellen dat de bekendmaking en de publicatie van de resultaten van het Dekolonisatieonderzoek op 17 februari jongstleden en de discussies eromheen, bij u allerlei emoties en gevoelens oproepen. En dat u daarover met iemand wilt praten. Wij staan voor u klaar en bieden een luisterend oor. Eventueel kunnen we ook doorverwijzen naar passende ondersteuning.

Stichting Pelita en ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld hebben voor dit doel een laagdrempelig contactpunt ingesteld. U kunt tijdens kantooruren bellen naar 088-3305111. Of u stuurt een e-mail naar contactpunt@pelita.nl.

Veteranen en hun naasten kunnen terecht bij het Veteranenloket van het Nederlands Veteraneninstituut via 088-3340000.

'IK ZORG MET LIEFDE EN PLEZIER'

Zestien keer sierde een werk van kunstenaar Wim Visser de cover van Pelitaneuws. Hij is tweede generatie Moluks en mantelzorger voor zijn moeder. Over mantelzorg, Moluks zijn en kunst.

door **Stefanie Hehalatu en Josselien Verhoeve**

De Molukse roots van Wim Visser zie je zowel terug in zijn schilderijen en objecten, als in de manier waarop hij voor zijn moeder zorgt. Zes zoons heeft mevrouw Visser-Matita. De vier oudste zijn geboren op Ambon; Wim en haar jongste zoon hier in Nederland. In Zutphen heeft ze jarenlang gewerkt bij de Politie school. Na een plotselinge ziekte, moest ze stoppen met werken. 'Na het overlijden van mijn man in 2014 kwam Wim bij me wonen. Hij wilde dat graag en daar ben ik heel blij om.'

Duimpjes omhoog

Stefanie: 'Stichting Pelita is samen met Mantelzorg.NL een onderzoek begonnen naar Indische en Molukse mantelzorgers: waar lopen zij tegenaan en wat hebben ze nodig? Maar we spreken daarbij eigenlijk alleen maar vrouwen. 'Waar zijn de mannen?' zeggen we wel eens tegen elkaar.'

Wim: 'Vaak zorgen de schoondochters dan voor de moeder. Als ik aan Hollandse mensen vertel dat ik bij mijn moeder woon en voor haar zorg, snappen de meesten dit niet. Maar in Indische en Molukse kringen krijg ik als reactie alleen maar duimpjes omhoog!'

Josselien: 'Een Indische mantelzorger uit Almelo omschreef de zorg voor haar moeder als een liefdevolle plicht. Herken je je in deze omschrijving?'

Wim: 'Enigszins wel. Maar het woordje plicht suggereert dat het moet. Ik voel dat ik dat verschuldigd ben, dat is voor mij net iets anders. En ik doe het met liefde en plezier. Als ik mijn moeder aan het lachen kan maken, doe ik dat. Snap je? Mijn moeder heeft een zwaar leven gehad. Ze heeft zoveel meegemaakt, veel moeten opgeven en daar heb ik respect voor. Dan is het minste dat wij als kinderen kunnen doen naar haar omkijken en voor haar zorgen. Ik wil trouwens zelf niet dat mijn dochter voor mij gaat zorgen als ik oud ben!'

We hebben vaak een verhuizing naar een verzorgingstehuis besproken, wij dachten dat zij wel zou wennen in een verzorgingsflat. We zijn overal wezen kijken, maar mijn moeder wil niet. Ik kijk naar het geluk van mijn moeder. Zolang zij hier gelukkig is, dan denk ik: "Laat haar maar lekker genieten". Dus er is nu een traplift gekomen en mijn dochter en nichtje springen vaak bij. Mijn jongste broer brengt haar op zaterdag vaak naar de markt, in Deventer of Zutphen. Daar geniet ze van. Mama kookt nog zelf, iedere dag.'

Mevrouw Visser: 'Mijn familie heeft me ook gevraagd naar Indonesië te komen. Ik ben de enige van mijn broers en zussen hier. Maar ik wil niet terug. Mijn man ligt hier begraven, mijn kinderen en kleinkinderen zijn hier, mijn kerk is in Deventer. Maar wat als Wim niet meer voor me kan zorgen, of meer wil werken aan zijn kunst, kan ik dan hulp krijgen?'

Ondersteuning van Stichting Pelita

Stefanie: 'We moeten dan opnieuw naar uw situatie kijken. Zolang Wim bij u staat ingeschreven zal een gemeente verwachten dat Wim het huishouden doet en geen huishoudelijke hulp toekennen. Hoewel sommige gemeenten wel willen luisteren en zoeken naar oplossingen. Maar op het moment dat Wim niet meer bij u staat ingeschreven, is er waarschijnlijk veel meer hulp mogelijk. U bent momenteel nog redelijk zelfstandig en daarom kunnen we geen Persoonsgebonden Budget (PGB) aanvragen om zelf zorg in te kopen. Mocht dat veranderen, dan kan Pelita ondersteunen bij zo'n aanvraag. De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) kan nu ook niet zoveel betekenen. Tenzij Wim als mantelzorger overbelast zou raken. Dan zou de gemeente een tijdelijke hulp kunnen inzetten, bijvoorbeeld een huishoudelijke hulp voor zes weken. Stichting Pelita kan meedenken, ook bijvoorbeeld in de zoektocht naar een betrouwbare hulp in de huishouding, of om regiovervoer aan te vragen.'

Mevrouw Visser-Matita en Wim.

Doek met het oiale motief.

Dan kan Wim zich meer op zijn kunst toeleggen.'

Mevrouw Visser: 'Ik ben blij en trots dat Wim bezig is met zijn kunst, hij is veel aan het werk. Hij heeft het talent van opa Visser, mijn schoonvader.'

Kruidnagelen

Josselien: 'Mantelzorger en kunstenaar. Het lijken twee verschillende onderwerpen. Maar de verbinding met je ouders, je liefde voor je Molukse afkomst, komt terug in je werk. Zoals bij de nieuwjaarskaarten voor Stichting Pelita.'

Wim: 'Het liefst wil ik mijn kunst en het mantelzorgen voor mijn moeder combineren. Ik kan niet leven van de kunst, daarom werk ik ook als zzp'er in de bouw. Ik gebruik graag Molukse thema's. Kijk hier, het oiale motief. Een soort zon bestaande uit een aantal ringen met daar omheen vier fregatvogels. Een gestileerd, bijna abstract motief van de Alifoeren, de inheemse bevolking van de Molukken. De fregatvogels staan symbool voor de vier windstreken; Ik ben ook bezig met sieraden, zoals deze kettingen met kruidnagels. En dit is een tifa, bezet met kruidnagels en nootmuskaat. Het is allemaal begonnen met de VOC. Voor dit product, deze kruidnagels, zijn zoveel mensen vermoord. Dat mogen we niet vergeten.'

Voor wie meer over Wim en zijn kunst wil weten is er zijn website: www.wim-visser.com

OUDERS UIT INDIË

6

foto: Vincent van Kleef / Soul2Soul Photography

In deze rubriek laat Monnique Haak de kinderen van 'Ouders uit Indië' aan het woord. Dit keer vertelt Vanessa Umboh (1978). Haar ouders zijn beiden geboren in 1952 in Jakarta. Umboh is oprichter van stichting *Stem zonder Gezicht* waarbij ze opkomt voor de duizenden kinderen in Rotterdam die in armoede leven. In januari verscheen het boek *Moeder van 40.000 kinderen over haar en haar werk tegen armoede*.

Gefeliciteerd met uw boek. 'Dankuwel.'

Hoe is dit boek tot stand gekomen? 'In Rotterdam werkt een pastoor die mij wel eens tegenkomt. Hij beschrijft zijn dagelijkse gebeurtenissen in een dagboek dat wordt uitgegeven. De uitgever kwam mijn naam al drie keer tegen in zijn dagboekverhalen. Hij besloot contact met mij op te nemen en zei: "Wij willen graag jouw verhaal opschrijven als voorbeeld van een morele leider in deze tijd".'

Hoe gaat u te werk tegen armoede? 'Ik werk vanuit bewustwording. Hoe kijken wij als volwassenen naar deze kinderen? Wat zien wij als armoede? Een juf vertelde mij dat een kind op maandagochtend altijd een verhaal verzong over wat zij in het weekend had gedaan. Dat deed zij om mee te kunnen doen met verhalen in het kringgesprek. Kinderen schamen zich

en liegen om zich staande te houden. Die schaamte zie ik terug bij kinderen die op eten vallen dat op straat ligt en het dan in hun jas stoppen. Ik spreek hier ook kinderen die op een muurtje zitten en al twee dagen niets gegeten hebben. Of kinderen die in de winter op slippers naar school komen. Dit gebeurt allemaal in Nederland, één van de rijkste landen ter wereld! Kinderen in armoede ervaren voortdurend stress. Het gaat niet alleen om kleding, eten en een tablet die je niet hebt. Armoede gaat ook om mentale aspecten, zoals het gebrek aan basisveiligheid. Deze kinderen kijken naar kansen en mogelijkheden met het idee alsof dat niet voor hen bedoeld is. Wel voor anderen, niet voor mij, het tast hun zelfvertrouwen aan.'

Heftig hoor, dat kinderen zo over zichzelf denken. Is er een oplossing voor?

Wat kunnen we eraan doen? 'Niet veroordelen, maar liefde geven. Daar begint het mee. Zet liefde tegenover de grote schaamte van deze kinderen. Die pijn van schaamte blijft bestaan in hun leven. Dat heeft bewust of onbewust invloed op alles wat hij of zij tegenkomt aan mensen en kansen in de maatschappij. Dat kan alleen maar worden opgelost met liefde en betrokken zijn. Hun recht op verzorgende ouders, basisveiligheid, liefde, aandacht, kansengelijkheid, wonen, onderwijs, zorg en er zijn wordt ondermijnd. Ze

mogen niet langer onzichtbaar zijn, want deze opsomming geeft alle redenen om wel naar hen te kijken en ze te zoeken. Wees ervan bewust dat wat iemand in zijn of haar jeugd meekrijgt aan liefde, aandacht, mogelijkheden en kansen, bepalend is voor hoe iemand zich later in de maatschappij beweegt. Deze kinderen moeten alle kansen krijgen die wij ze als volwassenen horen te geven. Je hoopt van harte dat mensen dat vanzelfsprekend doen, uit verantwoordelijkheidsbesef. Deel bewust iets van je tijd met iemand; geef iemand aandacht, deel je talent en kennis en versterk de ander. Laat vooral iemand in zijn of haar waarde. Rijkdom heeft niet alleen te maken met geld. Rijkdom gaat over de mogelijkheid om betrokken te zijn en elkaar lief te hebben. We zijn samen verantwoordelijk voor de oplossing en voor een fatsoenlijke samenleving.'

Wat is daarin de invloed van uw ouders uit Indië?

'Wat ik nu doe, heeft alles met mijn roots te maken. Wij gingen als gezin eens per twee jaar naar Indonesië, want mijn vaders ouders zijn altijd in Indonesië blijven wonen. Mijn voormoeders hadden allemaal een groot hart en zetten zich in voor de kwetsbare medemens. Daardoor ken ik de waarde van wij en samen. Als ik in Indonesië ben, zijn velen zoals ik; ze hebben oog en een warm hart voor elkaar, van mens tot mens. Daar haal ik mijn inspiratie vandaan. Mijn beide ouders leven nog. Ze zijn bijna vijftig jaar getrouwd. Ze hebben mij heel liefdevol opgevoed. Die onvoorwaardelijke liefde heeft ervoor gezorgd dat ik niet alleen zelfverzekerd, maar vooral ook zelfgezekerd ben in mijzelf, in mijn zijn.'

Wat vinden uw ouders van uw missie?

'Mijn moeder vindt het heel tof wat ik doe. Zij is vooral trots op mij. Zij vindt ook dat onrecht moet worden aangepakt, maar is het niet gewend om zich hardop uit te spreken. "Mijn dochter zegt het gewoon", dat is hoe zij hier tegenover staat. Mijn vader heeft er wat meer moeite mee. Mijn rebelse, activistische, emotionele kant is volgens hem soms iets te much. Ik ben de kritische burger. Daarmee breng ik hem soms in verlegenheid, maar toch veroordeelt hij mij niet. Wat ik daarom ook zo gaaf aan hem vindt, is die onvoorwaardelijke liefde voor zijn kind.'

STICHTING PELITA 75 JAAR JONG

75
1947-2022

Op 20 januari startten we ons jubileumjaar met een feestelijke aftrap, die vanwege de coronarichtlijnen alleen online te zien was. Vanuit Museum Sophiahof nam presentator Hans Goedkoop ons mee langs verleden en toekomst. Dat deed hij met onze vrijwilligers Cynthia Pietersen en Babs Kemperman-Loen en met Marianne des Bouvrie, die het verhaal vertelde van de naoorlogse generaties en de doorwerking van de Tweede Wereldoorlog. Ook Reggie Baay en Yvonne Keuls van het Comité van Aanbeveling richtten het woord tot de jarige Stichting Pelita. Er waren gesprekken met directeur Rocky Tuhuteru en medewerkers

Josselien Verhoeve en Stefanie Hehalatu, over de huidige en toekomstige werkzaamheden. En alles werd gelardeerd met prachtige muziek van Guus Paat en Patrick Drabe. Cabaretier Joshua Timisela was de uitsmijter van het programma, dat u overigens nog steeds kunt terugzien via onze website, en deze link: <https://www.museumsophiahof.nl/agenda/feestelijke-start-75-jaar-pelita>.

Gedurende het jaar zal er op verschillende momenten worden stilgestaan bij het 75-jarig bestaan. Houdt u daarvoor onze website en social media in de gaten.

① Patrick Drabe (l) en Guus Paat (r) ② Rocky Tuhuteru ③ Hans Goedkoop en Rocky Tuhuteru ④ Yvonne Keuls ⑤ Hans Goedkoop en Josselien Verhoeve ⑥ Reggie Baay ⑦ Babs Kemperman-Loen ⑧ Stefanie Hehalatu ⑨ Cynthia Pietersen ⑩ Marianne des Bouvrie ⑪ Joshua Timisela (Alle foto's Elles Tuhusula m.u.v. 9 uit de livestream)

BEKEKEN DOOR HABIB

door Ron Habiboe

PELAUW-KARIU: ADAT VERSUS STAATSRECHT?

Afgelopen 19 januari was het 23 jaar geleden dat een ordinaire ruzie in Ambon-stad uiteindelijk uitmondde in een burgeroorlog in de Molukken, een strijd die werd uitgevochten onder een religieuze vlag, maar dreef op allerlei tegengestelde belangen. De oorlog duurde tot 2003, telde enkele duizenden doden en bijna een kwart van de bevolking stond te boek als vluchteling.

Na jaren van rust kwam onlangs weer een bericht van een conflict tussen de christelijke bevolking van het dorp Kariu en de moslimbewoners van het aangrenzende Pelauw (kampung Ori) op het eiland Haruku. Op 25 januari werd het dorp Kariu aangevallen door bewoners van Pelauw. Een aantal huizen van Kariu werd in brand gestoken, er zijn doden en gewonden gevallen en de bewoners van Kariu zijn weggevlucht. Dreigt er een herhaling van 1999?

Pelauw en de verhuizing van Kariu

Het dorp Pelauw ligt aan de noordkust van het eiland Haruku en wordt beschouwd als het centrum van de vijf dorpen in het noorden van Haruku, die van oudsher tezamen de (culturele) federatie Uli Hatuhaha vormden. Van oorsprong waren de bewoners van deze dorpen (Kabau, Kailolo, Pelauw, Rohomoni, Pelauw en Hulaliu) moslims en verbonden met de sultan van Ternate in de strijd tegen de VOC. Later zijn de bewoners van het dorp Hulaliu christen geworden.

In 1656 verkreeg de VOC met geweld het gezag in de Midden-Molukken. Bij het dorp Pelauw werd toen het fort Hoorn gebouwd. Om in hun levensonderhoud te voorzien werd er regelmatig door de Hollandse soldaten gejaagd op wilde varkens. De bewoners van Pelauw waren niet zo genegen om hen bij het vervoeren van de jachtbuit te helpen. Als moslims beschouwen zij varkens immers als onrein. Volgens mondelinge overleveringen werden toen de bewoners van het christelijke dorp Kariu, dat tot die tijd tussen de dorpen Aboru en Wasuu aan de zuidkust van het eiland lag, verhuisd naar de noordkust, naast het fort Hoorn. Als christenen zouden zij geen moeite hebben met varkens.

Het eigendom van de grond

Het eigendom van de grond in Noord-Haruku was verdeeld over de vijf dorpen van de Uli Hatuhaha. Volgens het traditionele gewoonterecht in de Midden-Molukken was een dorpsgemeenschap als collectief de eigenaar van de grond. Er waren geen individuele eigenaren. De dorpsraad besloot welke families welke gronden mochten gebruiken. Deze families kregen het erfrecht van het (vrucht)gebruik van de grond. Het eigendom bleef behouden aan de dorpsgemeenschap als collectief. In het verlengde van deze traditie zou de dorpsgemeenschap van Kariu aan de noordkust nooit eigenaar van de grond van Hatuhaha zijn of kun-

nen worden. Wel zou er sprake kunnen zijn van erfelijk of tijdelijk gebruik van de grond die hen door Pelauw ooit is gegeven. Pelauw blijft in dat geval dus eigenaar van hun grond in Noord-Haruku.

Twee aparte rechtssystemen

Met de komst van een koloniaal gezag kwam er naast het bestaande adatrecht ook een tweede rechtssysteem. Zo had de VOC vanaf 1656 het gezag over het eiland Haruku afgedwongen en bepaalde dus ook een eigen overkoepelend recht, een koloniaal rechtssysteem. De bewoners van Kariu konden mogelijk zo verhuizen naar de adatgronden van Pelauw onder het overkoepelende rechtssysteem van de VOC, met of zonder inspraak van de adatgemeenschap van Pelauw. Tegenwoordig is het al enige tijd bekend dat beide rechtssystemen door elkaar worden gebruikt of in conflict met elkaar raken. Grond van een adatgemeenschap kon van oudsher niet worden verkocht. Er was sprake van een altijd voortdurend collectief eigendom. Echter, na de burgeroorlog van 1999 zijn er bewoners gevlucht en uiteindelijk niet teruggekeerd. In sommige gevallen hebben deze laatsten 'hun' grond in het achtergelaten dorp op individuele basis verkocht. Dit strookt echter niet met het adatrecht, maar het is goed mogelijk dat deze grond ook als eigendom van de Indonesische staat wordt beschouwd en dat het eigendom van grond dus wel verkocht kan worden. Aan het begin van de vorige eeuw zou Pelauw een stuk grond aan Kariu hebben gegeven. Volgens het adatrecht gaat het hier om slechts het gebruik van de grond. Mogelijk dat Kariu onder het overkoepelende staatsrecht heeft begrepen dat het hier om het eigendom van de grond ging?

Het verhaal van meerdere kanten

Op 30 januari jl. publiceerde het Molukse dagblad *Spektrum* een foto die basis was van het artikel. De titel van het nieuwsbericht zegt eigenlijk al genoeg: "Jeetje, de politiecommandant van het eiland Haruku staat midden in de groep mensen die het dorp Kariu aanvalt". Volgens de journalist gaat het hier om een bewijs dat de politie op het eiland Haruku niet neutraal is en de aanval van Pelauw op Kariu op 25 januari heeft ondersteund. Het lijkt erop dat het conflict tussen Kariu en Pelauw-Ori allerlei ingrediënten heeft voor een herhaling van de oorlog in 1999. Laat het toch vooral duidelijk zijn: de slachtoffers, de materiele schade en de vluchtelingen uit Kariu, het is allemaal zeer te betreuren! Het verhaal moet echter wel van ten minste twee kanten worden verteld en beluisterd! In Nederland zijn er vele christen Molukkers die een band hebben met de bewoners van Kariu. Van de kant van Pelauw is hier nagenoeg niemand die het verhaal van de andere kant kan vertellen. De aanleiding van het conflict zou gaan om het eigendom van een stuk grond. Het is goed mogelijk dat de vermenging van het adatrecht en het overkoepelende staatsrecht hier een grote rol spelen. En in dat geval is het laatste woord nog niet gezegd.

Reacties: r.habiboe@gmail.com

HET MOBILISATIE- OORLOGSKRUIS VOOR NONO ANTHONIO

Door Hennie en Monica Jacobs werden wij attent gemaakt op het bijzondere verhaal van Nono Antonio. Monica Jacobs-Simon is de dochter van diens zuster Judith.

In de ochtend van 19 januari 1942 maakte sergeant Harvey Alexander ('Nono') Antonio deel uit van een bombardementsvlucht naar Muar, aan de westkust van Malakka (het huidige Maleisië). Hij nam daaraan deel als mitrailleursschutter van een van de Glenn Martin-bommenwerpers. Ze kwamen in gevecht met vijandelijke jachtvliegtuigen.

Hierbij werd het achterste vliegtuig, met daarin de toen 24-jarige Antonio, door de Japanners neergeschoten. Met beide motoren in brand stortte het toestel in zee. Luitenant Schäftlein, commandant van de bombardementsvlucht, zou later verklaren dat 'het slagen van de noodlanding (van zijn eigen toestel, red.) enkele mijlen voor de

Japanse linies mogelijk was omdat beide volgvliegtuigen, ondanks zware aanvallen en beschadiging van hun vliegtuigen, het co-vliegtuig tot het laatst hebben gedekt'. Dat Nono beseft heeft dat hij mogelijk zou gaan sneuvelen blijkt uit wat hij tegen zijn ouders zei voor hij van huis vertrok, op 1 december 1941. 'Ik ga. Ik kom misschien niet meer terug. Zorg goed voor elkaar en de kinderen.'

Op 19 januari jongstleden ontving Nono Antonio voor zijn inzet tijdens de Slag om Muar in Malakka postuum het Mobilisatie-Oorlogskruis. Dit gebeurde in het Nationaal Militair Museum in Soesterberg, precies 80 jaar na dato, in bijzijn van familie. Online, vanuit zijn ziekbed in Spanje was de langstlevende van deze generatie (jongste van 9

kinderen), Ruud Antonio (89 jr.) aangesloten. Hij noemde deze uitreiking zeer eervol en mooi zoals het gegaan was.

Met dank aan Rutger en Gabriël Antonio, zonen van Ruud Antonio, neven van Nono.

- ① Nono Antonio in militair kostuum
- ② Tekening van Nono met op de achterzijde geschreven: *met boel groet*. Tekening voor zijn zus Judith, nog in de originele lijst uit Den Haag tijdens Europeis met haar vader, zomer 1936.
- ③ Het Mobilisatie-Oorlogskruis
- ④ Herdenkingsmonument Soesterberg
- ⑤ Een kinderbestek met bordje, een geboortegeschenk van Nono voor zijn nichtje Monica, dochter van zijn oudste zus Judith en zwager Wout, december 1940. ●

VRIJWILLIGERS VERHALEN

door Alies Boenders

FOCUS OP NAOORLOGS GENERATIE

Vlak onder de drukte van de snelweg A1 tussen Apeldoorn en Deventer, tref je een oase van rust in en om de boerderij van Pelitavrijwilligers Ernst-Jan (1962) en Sonja de Leau (1962). De boerderij in Wilp is onmiskenbaar Gelders erfgoed, maar dan wel erfgoed waarin het gedeelde verleden en de liefde voor Indonesië en Nederlands-Indië goed zichtbaar is. Al ruim drie jaar stellen Ernst-Jan en Sonja de Leau deze plek, vol met houtsnijwerk, beelden en aanplanting die zelfs in deze herfstmaand herinnert aan de tropen, open voor Pelita Koffietafels.

‘Eerst wilden we er nog een authentieke Gelderse boerderijtuin van maken’, vertelt Ernst-Jan terwijl hij een rondleiding geeft door de weidse tuin. ‘Zoals de oude erven er in Gelderland uitzagen. Maar sinds onze eerste reis naar Indonesië in 2011 zijn we van gedachten veranderd. We kochten objecten in Indonesië en hier komen ze goed tot hun recht. Van het een kwam het ander. Het werd steeds meer!’ De boerderij kreeg de toepasselijke naam ‘Indo Garden’.

Het resultaat is niet alleen buiten goed te zien, ook in de boerderij is overduidelijk wat de afkomst van de eigenaren is. De vader van Ernst-Jan, geboren in 1930 in Soerabaja, was 15 jaar oud toen hij getuige was van een historisch moment tijdens de Tweede Wereldoorlog in Azië. Op 19 september 1945, vlak na de Japanse capitulatie, scheurden Indonesische nationalistische de blauwe

baan van de Nederlandse vlag, die op het Oranjehotel in Soerabaja wapperde. De vader van Ernst-Jan zat toen in de gevangenis in de Werfstraat, samen met ruim 2300 andere Nederlanders die tijdens de Bersiap gevangen waren genomen door de nationalistische. Ernst-Jan: ‘Er waren plannen om alle gevangenen te vergiften en de gevangenis op te blazen. Kapitein Jack Boer heeft toen samen met Britse Gurkhasoldaten de gevangenis ontzet. Mijn vader was dus bevrijd door de Britten. In ruil moest hij corveediensten doen. Onder andere het wegduwen van lijken zodat het water in de rivier de Brantas goed bleef doorstromen.’

De vader van Ernst-Jan kwam samen met het gezin in 1947 voorgoed in Nederland te wonen. ‘Mijn vader zei altijd “Ik ben Nederlander”. Indië was voor hem een afgesloten hoofdstuk. In Nederland was het devies: je best doen, niet opvallen en beter zijn dan de rest. Het weinige dat nog aan het Indisch verleden herinnerde was dat hij lekker kon koken. En hij had zo’n herkenbaar fluitje. Ken je dat? In plaats van je naam te roepen als je binnen moest komen werd er gefloten volgens een bepaald melodietje. Dus niet je naam roepen want dan val je op en dat wil je niet!’ De ouders van Sonja kwamen oorspronkelijk uit het westen van Nederland. Sonja: ‘Ik ben in Enschede geboren. Mijn vader is namelijk op zijn zestiende naar Enschede verhuisd om te werken op de vliegbasis Twente. Ernst-Jan heb ik leren kennen op de dansschool. We kregen verkering en ik kwam natuurlijk bij hem thuis. Dat was echt een nieuwe ervaring. Niet eerder had ik meegemaakt dat je als nieuweling zo makkelijk werd opgenomen, die gastvrijheid! Dat was nieuw voor mij.’ In 2011 waren Ernst-Jan en Sonja 25 jaar getrouwd en maakten voor het eerst een reis door Indonesië. ‘Sumatra, Java, Bali’, vertelt Ernst-Jan. ‘Het voelde meteen zo eigen, de mentaliteit, de manier waarop mensen eruit zien. Je hebt voor het eerst het gevoel dat de meeste mensen op je lijken.’ Ernst-Jan en Sonja organiseerden in hun

boerderij, als Indo Garden, al koffietafelbijeenkomsten en activiteiten voor de Indische gemeenschap. Maar sinds drie jaar dus ook als Pelitavrijwilligers, vanaf het moment dat Josselien Verhoeve, regio-coördinator voor Oost-Nederland, een keertje langskwam tijdens een open dag. Ernst-Jan: ‘Zij zag meteen mogelijkheden. En wij ook. Pelita geeft ons ook de gelegenheid om nog meer voor de eerste generatie te doen. Zo wilden we hier graag een vrijheidsmaaltijd organiseren voor 150 ouderen, op 15 augustus. Helaas kon dat geen doorgang vinden vanwege coronarestricties. Maar we hebben toch met hulp van Pelita vrijheidsmaaltijden kunnen langsbrengen bij de ouderen.’

Sonja en Ernst-Jan doen het graag voor een ander, maar ook voor zichzelf. Sonja: ‘Zoals Ernst-Jan door zijn vader is opgevoed zie je terug in Ernst-Jan zelf maar ook in onze kinderen. De bijeenkomsten hier, ook al heb je de verhalen al honderd keer gehoord, zorgen voor herkenning. Bij de bezoekers maar ook bij ons. Je ziet keer op keer dat het effect heeft. Logisch, want het is een erkenning van je wezen, je zijn.’ Voorlopig gaan Ernst-Jan en Sonja nog wel even door. ‘Nu doen we het nog naast ons werk. Maar straks zijn we met pensioen. We denken erover om dan grotere bijeenkomsten te organiseren, lezingen bijvoorbeeld, of culturele evenementen. En dan niet alleen voor ouderen van de eerste generatie, hoewel die in ons hart blijven. We zien dat ook de naoorlogse generaties echt behoefte hebben aan erkenning. Tijdens onze huidige koffietafels komen alle thema’s als vanzelf naar boven: het ontkennen van het Indisch zijn, het presteren en niet opvallen, de oorlogstrauma’s waarover werd gezwegen en de impact daarvan op de kinderen. Dus die focus op de naoorlogse generaties willen we graag verder uitwerken.’

Informatie over Indo Garden:
www.indo-garden.nl

Wilt u ook vrijwilliger voor Stichting Pelita worden? Kijk dan op onze website ●

WOONZORGCENTRUM WZH DE STRIJP HEEFT WOONGROEP VOOR INDISCHE MENSEN

'WE WILLEN WETEN WIE JE BENT'

Alle ouderen willen zolang mogelijk zelfstandig blijven en in hun eigen huis wonen. Maar soms lukt dat niet, ook niet met hulp. Dan is het beter om naar een verpleeghuis te verhuizen. Woonzorgcentrum WZH De Strijp in Den Haag heeft een speciale groep voor ouderen met een Indische achtergrond. De verzorging is erop gericht om deze mensen zich zoveel mogelijk thuis te laten voelen. Locatiemanager Simone Legerstee en klantbemiddelaar Claire Verboom vertellen over wonen in WZH De Strijp.

'Wij werken persoonsgericht', zegt Claire. 'Dat wil zeggen dat we goed kijken naar wat past bij de persoon. Wat zijn de wensen en behoeften? Hoe ziet het leefritme eruit? Hoe richt iemand zijn of haar leven in voordat hij of zij bij ons komt wonen? Daar sluiten we zoveel mogelijk bij aan.' 'Iedereen heeft zijn eigen geschiedenis', vult Simone aan. 'Als iemand bij ons komt wonen, vragen we de familie om een uitgebreid levensloopformulier in te vullen met vragen over de geschiedenis, voorkeuren en gewoonten, mogelijke trauma's, hobby's enzovoort. We willen weten wie je bent. Medewerkers lezen dat, zodat ze de nieuwe bewoner al een beetje kennen.'

Veilig voelen

Verhuizen van de vertrouwde omgeving naar een verpleeghuis heeft een grote impact op mensen, legt de locatiemanager uit. Ze ervaren soms gevoelens van onrust en angst. Het zorgteam doet er alles aan om nieuwe bewoners zich op hun gemak te laten voelen. Dan helpt het als je weet over welke onderwerpen je met iemand kunt praten. Waar mensen enthousiast van worden. En welke onderwerpen je beter kunt vermijden. 'De informatie gebruiken we ook om bijvoorbeeld activiteiten af te stemmen', zegt Claire.

'We hebben bijvoorbeeld bewoners die vroeger graag en veel in de tuin werkten. In ons complex hebben we drie grote tuinen waar bewoners kunnen helpen om plantjes te planten en met hun handen in de aarde te werken.' Die tuinen bieden de bewoners de mogelijkheid om lekker rond te lopen. 'De voordeur is dicht', legt Simone uit. 'Dat is voor de veiligheid van de bewoners. Omdat ons hele gebouw gelijkvloers is en de tuinen aan elkaar vast zitten, hebben mensen de ruimte om te wandelen en te bewegen. Dit geeft binnen een gesloten setting toch een gevoel van vrijheid. En als het mooi weer is, is het heerlijk in de tuin.'

Eén leefgroep in De Strijp is speciaal gericht op mensen met een Indische achtergrond. De groep heeft een eigen karakter. Er wordt bijvoorbeeld regelmatig Indisch gekookt en er klinkt vaker muziek van artiesten met een Indische achtergrond. Als er met een begeleider herinneringen worden opgehaald, gebeurt dat aan de hand van boeken of foto's. Er is een bioscoop waar oude films kunnen worden getoond. In het verleden zijn bewoners ook met begeleiding naar de Tong Tong Fair geweest.

'We merken dat mensen met een gedeelde achtergrond het vaak prettiger vinden om met elkaar te verkeren', zegt Simone. 'Al is dat niet altijd zo. Er zijn ook Indische mensen die liever de Nederlandse pot eten en niet in de Indische leefgroep willen wonen. Dat kan ook. We geven mensen de keuze. Families van onze Indische bewoners maken soms ook contact met elkaar. Het zijn eigenlijk lotgenoten, want het is een moeilijk proces om je ouder of partner met dementie te zien.'

De vaste medewerkers van de Indische groep kennen hun bewoners en weten hoe zij hen het beste kunnen benaderen.

Toch heeft WZH De Strijp besloten om in samenwerking met de Stichting Pelita een extra training op te zetten om de zorg en activiteiten nog beter af te stemmen op de doelgroep. 'We leren met deze training weer meer over taalgebruik, bejegening en omgangsvormen', zegt Simone. 'Alles om de mensen zich nog beter thuis en senang te laten voelen.'

WANNEER VERPLEEGHUIS?

Verhuizen naar een verpleeghuis heeft grote gevolgen in het leven voor degene die het betreft, maar ook voor de familie. De vraag Wanneer kies je voor het verpleeghuis? is een moeilijke. Het is bekend dat in de Indische en Molukse cultuur familie zo lang mogelijk blijft zorgen, tot het echt niet meer gaat. Daarmee neem je wel een risico: als de mantelzorg opeens instort en iemand acuut moet worden opgenomen, heb je vaak geen keuze voor de locatie. Dan moet je maar zien waar een plaatsje vrij is.

De klantbemiddelaar adviseert familieleden om zodra de diagnose 'dementie' is gesteld, contact op te nemen met een casemanager dementie. Dit is een expert die precies weet welke voorzieningen er zijn, welke hulp je kunt krijgen en wat je moet doen om daarvoor in aanmerking te komen. De casemanager kan ook helpen bij het aanvragen van een indicatie voor een verpleeghuis. Dat wil niet zeggen dat je ook direct naar een verpleeghuis moet, maar dan is dat stukje alvast geregeld.

In De Strijp kunnen mensen komen wonen vanaf een zogeheten ZZP5-indicatie. Dat betekent dat de oudere een ernstige vorm van dementie heeft en intensieve begeleiding nodig heeft. 'Als het indicatieorgaan de indicatie heeft afgegeven, kunnen mensen zich bij ons melden', zegt Claire. 'Ik leid ze dan graag rond in De Strijp. Veel mensen hebben geen goed beeld van het verpleeghuis. Ik laat graag zien hoe wij het hier doen en hoe we zoveel mogelijk aansluiten bij de wensen en voorkeuren van de individuele bewoner.'

INDISCHE BUURTEN IN NEDERLAND

(DEEL 38)

LELYSTAD

Veel Nederlandse gemeenten hebben straatnamen die verwijzen naar Nederlands Oost- of West-Indië. Onder regie van initiatiefnemer Dick Rozing werken verschillende auteurs aan het boek *Onze Indische buurten*. Dit keer heeft historicus Dennis den Hartog de ontstaansgeschiedenis van de Indische buurt in Lelystad beschreven.

Lelystad mag zich rekenen tot een van de jongste steden van Nederland; de eerste bebouwing dateert uit 1965. Zonder geschiedenis verkreeg de stad moeilijk een eigen identiteit. Dit is onder andere terug te zien in de eerste straatnamen. De gemeenteraad koos aanvankelijk voor namen die gerelateerd waren aan de Zuidoostzee. Gedurende de jaren negentig veranderde dit langzaam, toen Lelystad steeds meer een eigen identiteit kreeg. Tussen 1985 en 1995 bouwde Willem Vos in Lelystad een replica van het VOC-schip *Batavia*. Hiermee was de 'Bataviacultus' geboren en werd Lelystad op de kaart gezet. Tussen 1999 en 2007 werd in het kustgebied een buurt gebouwd met vijftien straten, die de namen dragen van VOC-schepen die in de zestiende en zeventiende eeuw op Oost-Indië voeren. Ook zijn er rondom Lelystad Airport aan Nederlands-Indië-gerelateerde straatnamen. Deze namen zijn door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders toegewezen en dateren van voor het begin van de Bataviacultus, namelijk 1980.

Indiëvliegers en Aviodrome

Enkele kilometers ten zuiden van het centrum van Lelystad ligt Lelystad Airport.

Het bescheiden regionale vliegveld met één verharde baan wordt omgeven door een aantal straten die de loodsen op het terrein verbinden. De straten hebben op het eerste gezicht gewone vogelnamen zoals Pelikaan, Arend, Zwaluw, Uiver, Flamingo, Maraboe en Emoe, maar schijn bedriegt. De straten verwijzen namelijk naar de vroege Nederlandse luchtvaart op Nederlands-Indië van de jaren twintig en dertig. De KLM gaf in deze periode al haar vliegtuigen vogelnamen. Gezien de afstand tussen Nederland en de Archipel, is het opmerkelijk dat Nederlands-Indië een centrale rol in speelde in dit vroege luchtvaartverleden. KLM-vliegtuigen vlogen record na record in de jaren dertig.

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen de Fokkertoestellen en de Douglas-toestellen. De Fokkertoestellen Pelikaan, Arend en Zwaluw vlogen tussen 1928 en 1935 pioniersvluchten, die door de KLM werden ingezet om Nederland en Nederlands-Indië te verbinden. Zo vloog de Zwaluw in 1928 de eerste postvlucht naar Nederlands-Indië, terwijl de Pelikaan in een recordtijd van vier dagen van Amsterdam naar Batavia vloog. De Arend vloog op zijn beurt de eerste reguliere passagiersvluchten naar Indië. Na deze pioniersfase probeerde KLM een reguliere lijn op te zetten tussen Amsterdam en Batavia, waarvoor het een aantal DC-2 en DC-3 toestellen van Douglas Aircraft Company aankocht. Bekende voorbeelden van deze toestellen zijn de Uiver, Flamingo, Maraboe en Emoe. Dat deze toestellen ook pioniers waren, is terug te zien in het grote aantal vliegtuigen dat de reis naar Batavia niet overleefde. De Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders heeft de straten bij Lelystad

- ① Fokker F.VIIb de PH-AEZ, Zwaluw. (bron: Aviodrome, Lelystad)
- ② De balie van de luchtdienst Amsterdam - Batavia in de vertrekhal hal van Schiphol (1935). (bron: Stadarchief Amsterdam)

Airport in 1980 benoemd en aangelegd. Hierdoor kon de toenmalige ladingsbaan bij Lelystad zich ontwikkelen tot een vliegveld. De Rijksdienst koos voor straatnamen die verwezen naar 'namen van beroemde vliegtuigen uit de luchtvaarthistorie'. Doordat de Nederlandse luchtvaarthistorie zo verweven is met de vluchten op Nederlands-Indië, zijn dit allemaal Indisch-gerelateerde straatnamen geworden.

Sinds 2003 huisvest Lelystad Airport het luchtvaartmuseum Aviodrome, het voormalige Aviodome dat sinds 1971 op Schiphol gevestigd was. Op het museumterrein staat een replica van het stationsgebouw van Schiphol uit 1928. Het oorspronkelijke stationsgebouw werd namelijk op 10 mei 1940 vernietigd door een Duits bombardement.

Desa Warande: Indië in de polder

Lelystad is een stad die constant in ontwikkeling is. Door deze dynamiek was het een ideale locatie voor Desa Warande, het project dat in de media ook bekend stond als het *Indische dorp*. Vanaf 2005 speelden initiatiefnemers Lex Burgersdijk en Wally Stahlberg met het idee voor een speciale gemeenschapsbuurt voor de Indische gemeenschap in Nederland. Vooral de eerste generatie uit de Archipel leek behoefte te hebben aan een gemeenschapsbuurt die deed denken aan de tijd in Indië. In eerste instantie probeerde Burgersdijk een dergelijke buurt in Almere op te zetten, maar de gemeente Lelystad toonde ook interesse. In 2008 koos Burgersdijk voor

- ③ Een artistieke impressie van Desa Warande van Mateboer Project-ontwikkelaar BV. (bron: Lex Burgersdijk)

DEEL
UW VERHAAL
OVER EEN
INDISCHE
BUURT OF
STRAAT

UW BIJDRAGE IS GEWENST

U kunt een bijdrage aan het project leveren door uw verhaal te delen. Woont u in een Indische buurt of straat en heeft u er mooie, boeiende herinneringen aan, stuur dan uw reactie of foto's naar info@indischebuurten.nl.

U kunt het initiatief financieel steunen en alvast het boek reserveren. Kijk op www.indischebuurten.nl of bezoek de Facebook-pagina *Indische buurten* voor actuele informatie.

Lelystad, en startte hij in samenwerking met de gemeente Lelystad het project.

Het dorp dat Burgersdijk voorstelde was opmerkelijk. Het plan stelde voor om 104 woningen te bouwen, omringd door water. Hierdoor zou de buurt de vorm krijgen van een kleine archipel. Onder de 104 woningen zouden er een aantal woonunits gebouwd worden voor zogenaamde psychogeriatrische bewoners. Hierbij zou het voornamelijk gaan om mensen van de eerste generatie die graag in een oud-Indische omgeving hun laatste jaren door

wilden brengen. Om psychogeriatrische bewoners met een Indische achtergrond te kunnen huisvesten, werden de huizen ontworpen in de Minangkabau stijl.

Helaas zat de tijd het project niet mee. Financiële steun was moeilijk te verkrijgen omdat de huizenmarkt in Nederland herstellende was van het uiteenspaten van de huizenmarkt-bubbel uit 2008. Rond 2013 verdween de steun voor het project helemaal. Opvallend is dat de gemeente Lelystad in 2009 al wel vijf straten had vastgesteld met het voor-

voegsel Jalan; het Maleisische woord voor straat, Jalan Dalia, Jalan Desa, Jalan Durian, Jalan Melati en Jalan Waringin. Ondanks dat Desa Warande niet is gerealiseerd, was het een opmerkelijk project vanwege de aard, de vernoemingen van de straten en de architectuur van de huizen.

4

MALEISE & INDONESISCHE LEENWOORDEN

Orang oetan

Woorden die je uit een andere taal overneemt noem je leenwoorden. In totaal zijn er 109 Maleise of Indonesische en 3 Javaanse woorden geleend in de Nederlandse taal, waarmee het Indonesisch qua aantal leenwoorden op de zevende plaats komt. Veel Maleise en Indonesische woorden zijn via het personeel van de VOC, zeelieden en reizigers in het scheepsgargon terechtgekomen en via die weg in de Nederlandse taal beland. Bij deze lijst

dient aangetekend te worden dat woorden die vóór 1928 geleend zijn, Maleis genoemd worden. Begrippen van ná die tijd heten Indonesisch. Historicus Enne Koops heeft ze voor u uitgezocht. In een reeks artikelen geven we u in totaal 50 mooie leenwoorden uit de Maleise of Indonesische taal. Leuk om te weten of aan u (klein)kinderen te vertellen.

Mango: tropische vrucht, vermoedelijk ontleend aan het Maleise mangga, een woord dat op zijn beurt wellicht uit het Portugees afkomstig is.

Mataglap: toestand van verstandsverbijstering, knettergek, door razernij verblind. Deze term – een combinatie van het Maleis mata (oog) en gelap (donker) – noemde Multatuli in het bekende boek Max Havelaar (1859).

Nasi: rijst in gekookte vorm, een bekend Indonesisch gerecht. In gerechtsnamen uit Nederlands-Indië kwam nasi meestal voor in combinatie met een ander, specificerend Maleis woord. In Nederland is vooral de nasi goreng, gebakken rijst,

bekend, vaak afgekort als nasi. We kennen ook nasi rames, nasi kuning, et cetera.

Oorlam: ander woord voor een borreltje. Afkomstig van orang lama: oud mens of Indische oudgast, te lezen als: ouwe drinkbroer.

Orang oetan: mensaap of lelijk mens. In het Maleis is orang (h)utan een samenstelling van orang 'man, mens' en (h)utan 'woud', samengevoegd dus: 'bosmens'.

Dat is niet mijn pakkie-an: 'dat is niet mijn verantwoordelijkheid'. Afkomstig van bagian wat betekent: zorg, taak, verantwoordelijkheid. Waarschijnlijk associeerde men dit woord op een lollige manier met het Maleise pakaian (kleding), dat vrijwel hetzelfde klinkt als pakkie-an. Aldus J.W. de Vries in De Nieuwe Taalgids.

Passagieren: aan wal gaan van zeelieden. Van het Maleise pesisir, wat (zee)strand of stranddistricten betekent. De term werd speciaal gebruikt voor de noordkust van Java.

TENTOONSTELLING

ONS LAND – DEKOLONISATIE, GENERATIES EN VERHALEN

Deze tentoonstelling in 'Museum Sophiahof, van Indië tot nu', gaat over de Nederlandse koloniale geschiedenis in de Oost en hoe die nog altijd doorwerkt. Op dit moment wonen in Nederland circa twee miljoen mensen met een bijzondere band met het voormalige Nederlands-Indië. Zij of hun voorouders kwamen na het uitroepen van de Republiek Indonesia naar Nederland. Het was de grootste migratiegolf ooit. Een deel van hen dacht dat hun verblijf hier tijdelijk zou zijn.

De stemmen van acht verschillende families vormen de kern van *ONS LAND - Dekolonisatie, generaties, verhalen*. Deze persoonlijke en diverse maar voor velen herkenbare verhalen geven een beeld van de complexe postkoloniale geschiedenis, en hoe verschillend die beleefd werd en wordt. De familie verhalen in *ONS LAND* starten in het heden. Van daaruit leiden ze ons terug het koloniale verleden in. De tentoonstelling eindigt weer in het nu. Kijk voor tickets en openingstijden op www.museumsophiahof.nl

WOII-LEXICON VOOR DE ZORG

door Onno Sinke

Taal is van groot belang in de omgang met getroffenen van de Tweede Wereld-oorlog. Het gebruik van bepaalde woorden, uitspraken of uitdrukkingen kan duiden op klachten die samenhangen met oorlogservaringen. Door de juiste woorden te gebruiken kan een verzorger, behandelaar of hulpverlener de cliënt het gevoel geven gehoord te worden. Omgekeerd kunnen zij ook mensen kwetsen als zij onbe-

wust woorden gebruiken die beladen zijn voor de getroffene. Het is daarom van belang dat zij enige historische kennis hebben over de doelgroep waarmee zij werken en weten welke woorden, uitdrukkingen of begrippen belangrijk zijn voor hen.

Het ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld is daarom nu bezig met

het maken van een WOII Lexicon voor de zorg. Het lexicon is bedoeld als handreiking voor alle behandelaren, verzorgers en hulpverleners die te maken hebben met Tweede Wereldoorlog-getroffenen en die zich graag verder in deze materie en de verschillende doelgroepen willen verdiepen. Het doel van het lexicon is om kennis te vergroten over de impact van de Tweede Wereldoorlog en de nasleep

daarvan, om zodoende de zorg en/of de behandeling van de getroffen en te verbeteren. Niet alleen aan de eerste generatie, maar ook aan de naoorlogse generaties.

Het lexicon bestaat uit zes delen waarin steeds een bepaalde doelgroep wordt uitgelicht: Joodse en Indische en Molukse getroffen en, Roma en Sinti, voormalige dwangarbeiders, kinderen van 'foute' ouders en verzetsdeelnemers. Per groep wordt er een kort historisch overzicht gegeven inclusief een tijdslijn met de belangrijkste historische gebeurtenissen voor die groep. Daarna volgt steeds een lijst met woorden en uitdrukkingen die van belang kunnen zijn voor de doelgroep. Natuurlijk is het zo dat een woord dat voor de een grote betekenis heeft dat niet per defini-

tie voor de ander hoeft te hebben. Ook is het lexicon geen keurslijf. Net zo belangrijk als de juiste woorden vinden, is een open, geïnteresseerde, sensitieve houding tegenover de client.

Om welke woorden gaat het dan? Voor de Indische en Molukse Nederlanders bijvoorbeeld om tjingtjangen (in stukken hakken) wat verwijst naar de gruwelijke manier waarop veel Indische Nederlanders aan hun einde kwamen tijdens de bersiap (oktober 1945-maart 1946). Of het woord kamp. In de context van de geschiedenis van Nederlands-Indië kan dat zowel verwijzen naar een interneringskamp voor burgers of een krijgsgevangenkamp tijdens de Japanse bezetting, als naar de Republikeinse kampen na de Japanse capitulatie

waarin vooral veel Indo-Europeanen, maar ook totoks waren opgesloten door Indoneziërs.

Na de woordenlijst volgen per doelgroep tips voor een goed gesprek. Bijvoorbeeld om bij Indische of Molukse ouderen nooit eten af te slaan als het wordt aangeboden. Of om bij de oudere generatie voorzichtig te zijn met Japanse producten. Misschien kan een auto van een Japans merk toch beter niet voor de deur worden geparkeerd. Ook de belangrijkste herdenkingen of gedenkdagen per doelgroep krijgen een plaats evenals enkele bronnen ter verdieping.

Het WOII Lexicon voor de zorg zal in de loop van 2022 verschijnen.

HALIN-VEILING VOOR HET GOEDE DOEL

Stichting HALIN verleent sinds jaar en dag financiële ondersteuning aan landgenoten in Indonesië. Geheel op eigen kracht en zonder overheidssubsidie verricht deze stichting in stilte veel nuttig werk voor hen die na de oorlog en bersiap-periode in Indonesië bleven wonen, vaak in behoeftige omstandigheden. Ten behoeve van deze activiteiten veilen wij kunstwerken en boeken uit het bezit van de stichting. Uiteraard met de bedoeling zo veel mogelijk geld binnen te halen voor het nuttige werk van de stichting.

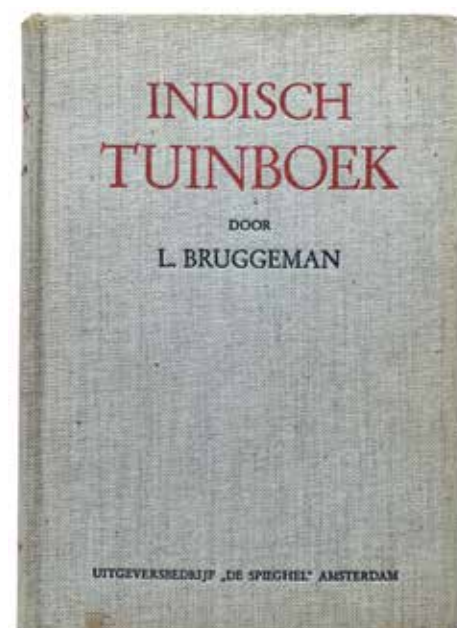
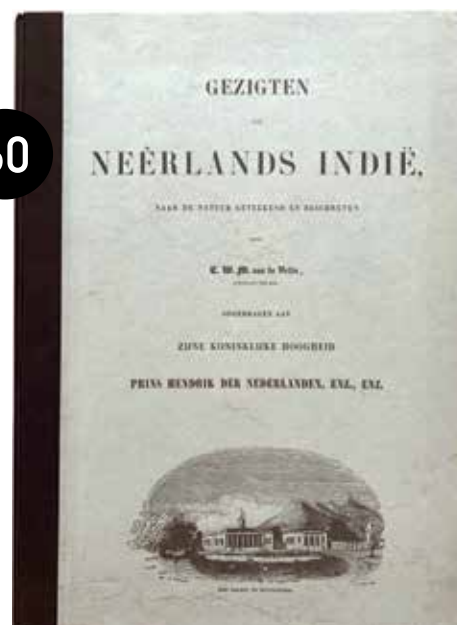
De totale opbrengst van de veilingen is dit keer gestegen naar € 12.652,-. De in het decembernummer aangeboden boeken *Het Indische boek der zee* en *Het Indische spoor in oorlogstijd* leverden het mooie bedrag van € 150,- op.

Voor deze keer hebben wij twee bijzondere boeken om bij weg te dromen in de aanbidding, in één veiling. De in 1979 uitgeven facsimile van het uit 1844-1845 daterende boek *Gezigten uit Neêrlands Indië* naar de natuur geteekend en beschreven door C.W.M. van de Velde bevat zijn prenten en reisverslag door de archipel. Het boek heeft 90 pagina's, meet 28,5 x 39 cm en in prima staat. Het *Indisch Tuinboek* van L. Bruggeman is een pareltje, mede door

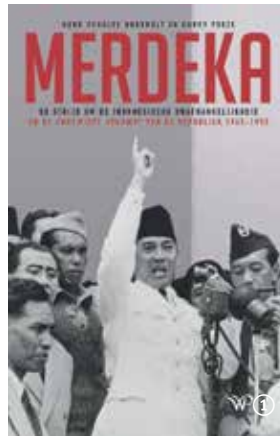
de 288 reproducties naar aquarellen van Ojong Soerjadi. Deze tweede druk uit 1948 heeft 314 pagina's.

Wilt u in het bezit komen van deze fraaie boeken, dan kunt u als gebruikelijk per post of per e-mail een bod uitbrengen. Biedingen vanaf € 75,- worden in overweging genomen, en deze kunt u tot uiterlijk 1 april 2022 sturen naar ons adres, t.a.v. Redactie Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112XE Diemen, of via e-mail naar info@pelita.nl, onder vermelding van uw naam, adres en eventueel telefoonnummer. De werken worden toegewezen aan de hoogst biedende. Bij gelijke biedingen laten wij het lot beslissen. En nogmaals, de opbrengst komt geheel ten goede aan het werk van Stichting HALIN.

Indien u zich wilt opgeven als donateur voor bijvoorbeeld een periodieke bijdrage of als u meer wilt weten over de werkzaamheden van de Stichting, dan kunt u telefonisch contact opnemen alleen op dinsdagmiddagen: telefoonnummer 070-3461285. Als u het werk van de Stichting HALIN wilt ondersteunen dan kunt u een bijdrage overboeken ten gunste van ING Bankrekening: NL81INGB0000000308 ten name van de Stichting HALIN te Den Haag.

60

Er verschijnt zoveel moois en belangwekkends aan boeken dat het bijna onmogelijk is om een samenhangend overzicht te geven. Als u dit leest worden we naar alle waarschijnlijkheid al overladen met de resultaten in boekvorm van het grote Dekolonisatieonderzoek en daaraan gerelateerde publicaties. Wij gaan daar zeker uitgebreid aandacht aan besteden. Nu volstaan we met een bespreking door Peter van Riel van *Merdeka* van Henk Schulte Nordholt en Harry Poeze. Hij bespreekt ook de essaybundel *Toma Terus*. Verder is er aandacht voor de roman *Het uur van de olifant* van Otto de Kat, en deel 2 van *Molo uku*, de striptrilogie over de geschiedenis van de Molukken.

① **Merdeka**

door Peter van Riel

Bij het verschijnen van dit nummer zijn waarschijnlijk al enkele delen van het grote dekolonisatie-onderzoeksprogramma verschenen en werden de eerste reacties opgetekend. In de aanloop er naartoe kregen we al David van Reybrouck en Anne-Lot Hoek op ons bord. Maar er komt dus veel meer. Twee erudiete auteurs schreven aan *Merdeka. De strijd om de Indonesische onafhankelijkheid en de ongewisse opkomst van de Republiek 1945-1950*. Een boek dat allerm minst mag ondersneeuwen in de hausse die ons te wachten staat. Een boek ook dat gerust naast Van Reybroucks *Revolusi* kan worden gelezen. Aan deze Vlaamse rebel wijden de wetenschappers overigens zelfs een pagina. Harry Poeze is een vooraanstaand onderzoeker van de Indonesische revolutie. Henk Schulte Nordholt is emeritus-hoogleraar Indonesische geschiedenis, beiden verbonden aan het vermaarde Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Leiden (KITLV). Hun studie bevat een overzicht

van (deels onbekende) feiten en gebeurtenissen rond de Indonesische revolutie. Dat zij aan de zijde van de revolutionairen staan mag geen verrassing heten. Toch weten de auteurs een behoorlijk objectief beeld te schetsen van de dynamiek en de machtsfactoren die uiteindelijk leidden tot de stichting van de Republiek. Dat dit misschien een klein wonder mag heten maken ze duidelijk door middel van helder geschreven teksten die tot de verbeelding spreken. We herbelevan als het ware de jaren vanaf de Japanse capitulatie op 15 augustus 1945 tot en met de ondertekening van de soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949. De auteurs geven duiding aan de turbulente ontwikkelingen en schuwen harde conclusies niet. Prettig is de bloemrijke beschrijving van de hoofpersonen in het conflict, zowel aan de Nederlandse als de Indonesische zijde. De auteurs benadrukken in een uitgebreid nawoord nog eens hoe chaotisch de situatie na de Japanse overgave was. Welke facties, etnische groepen, opstandige regio's, ambitieuze warlords, politieke opportunisten, en criminele bendes en meer zich allemaal aandienden. Er was feitelijk sprake van een burgeroorlog. Maar zij zeggen ook dat binnen de gematigde kringen al snel inkeer plaatsvond. Tijdens een juichende bijeenkomst in Malang, kort na de overdracht in 1950, waar jonge republikeinse strijders feestelijk worden onthaald nam hun leider majoor Isman het woord: "Prijs ons als- jeblijft niet als helden," zei hij. "Wij zijn geen helden, wij waren criminelen, wij hebben [onze eigen] mensen vermoord, wij hebben hun huizen overvallen en in brand gestoken. Wij zijn nog jong, maar onze handen zijn besmeurd met bloed. Ja, wij handelden uit naam van de onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië. Maar wij waren moordenaars. Help ons. Behandel ons niet als misdadigers, maar geef ons de kans om weer normale mensen te wor-

den, gewone burgers in de samenleving om ons land op te bouwen."

Merdeka is goed te gebruiken als referentiekader om de grote lijn vast te houden bij het bestuderen van de twaalf afzonderlijke delen van *Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië 1945-1950*. Of als je daar, wat voorstelbaar is, juist geen zin in hebt.

Merdeka. De strijd om de Indonesische onafhankelijkheid en de ongewisse opkomst van de Republiek 1945-1950
Henk Schulte Nordholt, Harry Poeze
Walburgpers
ISBN 978 94 6249 876 1
€ 39,99

② **Toma terus**

door Peter van Riel

In het voorwoord zegt directeur Henry Timisela van Museum Maluku het al: 2021 was het jaar van de Molukkers. Zij lieten er bepaald geen gras over groeien en wisten de sympathie van het publiek te winnen. Met films, documentaires, exposities, theater en boeken maakten zij Nederland duidelijk dat de ruim 12.500 Molukkers, meest KNIL-militairen en hun gezinnen, die in 1951 zijn aangekomen in Rotterdam, niet vergeten mogen worden. De gemeenschap telt nu meer dan 70.000 zielen en maakte sinds die aankomst roerige tijden door. In de opvangkampen was het niet altijd pais en vree, het schuurde en scheurde intern. Later in de woonwijken begon het weer te broeien. De jonge generatie hier geboren zocht deels een uitweg in geweld, drugs en motorclubs. De tweede helft van de jaren zeventig van de vorige eeuw werden bepaald door aanslagen, kapingen en gijzelingen. Daarmee groeide een kloof tussen de Molukse

gemeenschap en de Nederlandse samenleving, maar ook afstand tot verwante groepen uit de voormalige kolonie Nederlands-Indië. Uiteindelijk is het met de emancipatie en integratie wel goed gekomen. De RMS-idealen werden deels afgezworen. Hier en daar klinkt nog de leuze *Free Maluku Now!* Steeds meer (gestudeerde) Molukkers beginnen zich in Nederland een maatschappelijke positie te verweren. Geleidelijk raakte de inburgering en assimilatie in een succesvolle stroomversnelling.

Een aantal leden van de gemeenschap bereikte bijzondere posities in de culturele sector, in de media, in zorg en welzijn. Deze bundel is daar een aardige doorsnee van en hij leest prettig weg. Je struikelt wel over de namen: maar liefst 21 auteurs buigen zich over nog meer voorbeelden van Molukse identiteit, dood of levend. Ze mogen allemaal even schitteren. En dat in slechts 140 pagina's. Ik ben in elk geval wel blij dat ze een deel van het meesterwerk *Onder de sneeuw een Indisch graf* van de te vroeg overleden Frans Lopulalan opnamen in dit cahier. De samenstellers noemen hun uitgave geen uitputtende, feitelijke geschiedenis maar 'een creatieve reflectie'. Ik vind dat laatste nogal meevallen, misschien is de tijd voor een kritische zelfreflectie nog niet rijp.

Toma terus

Wim Manuhutu, Glenda Pattipeilohy en Henry Timisela (red.)

Walburgpers

ISBN 978 946 249 764 1

€ 19,99

③ Het uur van de olifant

Tjoet Nja Dinh weet zich vorstin van Atjeh en haar schreeuw om verzet tegen de Hollandse indringers, de kafirs, wordt overal gehoord. Waar zij gaat komt de bevolking in opstand. Het Nederlands Indische Leger ontketent een ongekend wrede terreur. Tien-duizenden Atjeeërs verliezen hun leven.

Het is de zomer van 1909, op Texel. Maxim, Roy en W.A. worden verbonden door één allesomvattende gedachte: Atjeh. Maxim is oud-KNIL officier, en op zijn 25ste zwaar gewond uit Atjeh teruggekeerd. Hij was getuige van de gevangenneming van Dinh, de vrouw die door zijn herinneringen blijft spoken. Maar er zijn ook stukken uit zijn geheugen geslagen. Roy is zijn vrouw, die de nachtmerries van Maxim ziet verergeren, de Atjeh-oorlog maakt hem ziek. En W.A. is de man die onder het pseudoniem Weker in een reeks artikelen Nederland heeft aangeklaagd om de misdadige onderwerping van Atjeh. Hij wekt er grote beroering mee, de Tweede Kamer eist een onderzoek. 'In het uur dat de olifant ontwaakt' hebben zich vijf jaar eerder cruciale momenten afgespeeld in Kota Radja, hoofdstad van Atjeh. Daar is de vriendschap begonnen tussen Maxim en W.A., daar is het besef van het misdadige regime van de Hollanders ontstaan, daar is W.A. voor de krijgsraad gebracht en vrijgesproken.

Maar wie eenmaal een stap in Indië heeft gezet, komt er nooit meer van los. *Het uur van de olifant* is een gedreven roman over weemoed, schuld en verlangen.

Het uur van de olifant

Otto de Kat

Uitgeverij Van Oorschot

ISBN 978 90282 1304 3

€ 22,50

④ Molo uku (2)

Deel 2 van de trilogie Molo uku - Legacy of A Golden Era is verschenen. Het Engelse stripboek over de geschiedenis van de Molukken met waargebeurde events, personen die symbool staan voor elementen uit de cultuur. Een unieke verhaallijn geschreven door Erno Pickee en getekend door Harits Farhan uit Jakarta die door corona in zijn familie net even meer tijd nodig had voor zijn prachtig 164 pagina's tellend tekenwerk.

Molo uku

Erno Pickee en Harits Farhan

Uitgave: Your Legacy

info@molouku.com

€ 23,50 softcover / € 34,50 hardcover

ACTIVITEITEN IN TIJDEN NA CORONA

Wij kijken ernaar uit om weer 'gewoon' te beginnen met onze bijeenkomsten. De afgelopen periode van inmiddels bijna twee jaar was moeilijk. Maar, we bevinden ons inmiddels in het jubileumjaar, *Stichting Pelita 75 jaar jong*, en we gaan ervan uit dat we binnenkort weer bijeenkomsten kunnen aankondigen. Hou daarvoor de website goed in de gaten, www.pelita.nl

Als u intussen vragen heeft, bijvoorbeeld over hoe het in uw regio is gesteld met de bijeenkomsten, dan vindt u hier het overzicht van de Pelita-coördinatoren per regio en hun contactgegevens. U kunt hen alle werkdagen tijdens werktijd bereiken.

Theo Boiten (Noord)

06-13521353

Marlies van den Berg (Noord-Holland)

(per 1 maart 2022)

Stefanie Hehalatu (Limburg)

06-30994306

Sylvia Hiert (Midden)

06-10991336

Stan Hoestlandt (West)

06-13246181

Peter van Riel (Gelderland)

06-13523093

Kees Schepel (Zeeland, Noord-Brabant)

06-13521570

Josselien Verhoeve (Overijssel)

06-26949275

Anneke Ruff (Amsterdam e.o.)

06-83441619

Ed Roso, spreekuur (spreekuuradres:

Museum Sophiahof, Sophialaan 10, Den Haag) na telefonische afspraak; bereikbaar op maandag, dinsdag en donderdag op 06-28666198.

Ook voor vragen over de Pelita Naoorlogse Generaties (PNG) bijeenkomsten, kunt u bij hem terecht.

We hopen dat we u zoveel mogelijk van dienst kunnen zijn door in ieder geval telefonisch bereikbaar te zijn voor uw vragen.

